

Gebiedsplan Zuidoost Friesland

Definitief

Opdrachtgever:

ELAN
De heer S. Bron
Voetpad 61
8485 JM MUNNEKEBUREN
T 0561-481547

Opdrachtnemer:

Eelerwoude
Brink 4a
7981 BZ DIEVER
T 0521-324400
F 0521-324401
E oord@eelerwoude.nl
I www.eelerwoude.nl

Project nr. 4119

<i>Opgesteld door</i>	<i>Gecontroleerd</i>	<i>Datum</i>
Diliana Welink	Gerke Brouwer	4-1-2011

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	2
2. WERKWIJZE	4
3. OMVORMING GLB – VISIE ELAN	6
4. VISIE ELAN: GLB EN AMBITIES OVERHEDEN KOPPELEN.....	8
4.1 GLB en ambities van overheden koppelen: 1+1=3!.....	8
4.2 Mogelijke diensten en projecten	8
4.2.1 Natuur, landschap en water.....	9
4.2.2 Recreatie (gebruiksnatuur en educatie)	9
4.2.3 Duurzaamheid (incl. milieu) en energie.....	9
4.2.4 Dierenwelzijn en -gezondheid.....	10
4.2.5 Beloning van bestaande inzet.....	10
5. VERVOLG: PROJECTEN & DIENSTEN EN DE ROL VAN ELAN	11
5.1 Projecten & diensten	11
5.2 De rol van ELAN	12

BIJLAGEN

- Bijlage 1: Samenstelling kernteam, projectgroep en klankbordgroep
- Bijlage 2: Voorbeelden van projecten, diensten en vergoedingen
- Bijlage 3: Bestaande activiteiten ANV's
- Bijlage 4: Projectplannen
- Bijlage 5: Verslag workshops en conclusies

1. INLEIDING

Dit Gebiedsplan verwoordt de visie van de boeren in Zuidoost Friesland op de veranderingen die noodzakelijk zijn voor een duurzaam rendabele landbouw, waaronder maatschappelijke dienstverlening.

GLB doet geen recht aan dynamische sector

Op mondiaal en Europees niveau wordt de landbouw geconfronteerd met uitdagingen op het gebied van onder andere voedselzekerheid en -kwaliteit, klimaatverandering en milieu. Het huidige Europese Gemeenschappelijke Landbouw Beleid (GLB) bestaat uit een inkomenssteun, gebaseerd op historische referentie. Hiermee wordt geen recht gedaan aan de grote dynamiek die de Nederlandse agrarische sector kenmerkt en kan niet worden ingespeeld op de bestaande uitdagingen.

Omvorming van inkomenssteun naar betaalde diensten

Het vorige kabinet vond dan ook dat het toekomstige GLB zich, naast het verzekeren van voedselzekerheid, voedselveiligheid, voedselkwaliteit en dierenwelzijn, met name moet richten op de beloning van bestaande en nieuwe maatschappelijke wensen op het gebied van landschap, natuur (biodiversiteit en 'gebruiks-natuur'), milieu (kwaliteit van bodem, water en lucht, inclusief klimaat en waterbeheer). Dit betekent dat de directe ondersteuning van de land- en tuinbouw op termijn waarschijnlijk omgebouwd wordt naar een systeem van marktgerichte beloningen aan landbouwers en andere plattelandsondernemers met agrarische activiteiten. Met als doel zichtbare realisatie en instandhouding van gewenste maatschappelijke waarden: natuur, milieu, landschap en/of dierenwelzijn. Het in stand houden van dergelijke waarden wordt ook wel maatschappelijke dienstverlening genoemd.

Het accent van de voorgestelde beleidsveranderingen zal liggen in de periode 2014-2020, maar het vorige kabinet wilde al in de periode naar 2013 de eerste stappen daartoe zetten.

ELAN wil duurzaam en rendabel boeren

De leden van ELAN streven naar economisch duurzame, rendabele agrarische bedrijven. Ze zoeken een integrale benadering van hun activiteiten en willen doelgericht hun activiteiten kunnen blijven uitvoeren. Daarbij willen ze met plezier hun vak blijvend kunnen uitoefenen, zodat hun bedrijven een duurzame plek innemen in de omgeving van Zuidoost Friesland, waarbij de bedrijven economisch levensvatbaar zijn en blijven. Het verminderen van de inkomenssteun vanuit het GLB zal een merkbaar negatief effect hebben op het rendement van de landbouwbedrijven. Maatschappelijke dienstverlening zal volgens ELAN dan ook een belangrijk onderdeel worden van een economisch duurzame landbouw.

Regio zoekt kansen voor flexibel subsidie-systeem

Zuidoost Friesland heeft een bijzondere positie binnen de Friese landbouw. Er zijn daar meer landschappelijke handicaps zoals boswallen, singels en beschermde natuurgebieden voor boeren dan in de rest van Friesland. Boeren onderhouden al eeuwenlang het landschap, gratis en voor niets. Nu burgers dat landschap op waarde schatten en willen bewaren/beschermen, moeten de bijbehorende (extra) werkzaamheden ook op waarde worden geschat.

Zuidoost Friesland is net als de provincie op zoek naar een meer flexibele subsidieverstrekking voor een verscheidenheid aan betaalde maatschappelijke diensten. Dit onderzoek kan alleen worden uitgevoerd door boeren uit de regio – ELAN neemt voor hen het voortouw. Zij kennen het (werken in het) landschap, de regio en de boeren als geen ander en kunnen daardoor maatwerk leveren.

Proactief inspelen op de veranderingen in de landbouw

ELAN wil niet achterover leunen en afwachten wat de ontwikkelingen voor gevolg hebben voor de boeren in de regio, terwijl het geld naar andere regio's gaat. Zij willen zorgen dat zoveel mogelijk van het beschikbare geld op de erven van de boeren in Zuidoost Friesland komt. Daarnaast wil ELAN werken aan een beter imago van de sector, erkenning, Maatschappelijk Verantwoordelijk Ondernemen (MVO) binnen de sector en aan een Licence to Produce.

Ideaalbeeld voor verduurzaming en dienstverlening

In voorliggend Gebiedsplan geeft ELAN haar visie op de (economische) verduurzaming van het boerenbedrijf en de maatschappelijke dienstverlening door boeren in Zuidoost Friesland. ELAN heeft een ideaalbeeld, geen eindbeeld, voor ogen van deze dienstverlening, maar wil het middel zijn om economisch duurzame landbouw te bereiken. Het Gebiedsplan is dan ook opgesteld op basis van een telefonische enquête en bijeenkomsten met boeren uit de regio.

Aanbod van de boeren in Zuidoost Friesland

Met dit document wil ELAN aan overheden laten zien waartoe de boeren in Zuidoost Friesland bereid zijn. Het document vormt de basis voor een gesprek met overheden, Wetterskip, Terreinbeherende Organisaties e.d. om vraag en aanbod bij elkaar te brengen en de dienstverlening daadwerkelijk in te vullen.

Uit deze contacten bleek voor een aantal diensten grote belangstelling te bestaan. De meest kansrijke diensten zijn in bijlage 3 gedetailleerd uitgewerkt.

Boeren willen meepraten over invulling maatschappelijke diensten

2. WERKWIJZE

Kernteam en klankbordgroep

Voor het opstellen van het Gebiedsplan is een kernteam, projectteam en klankbordgroep samengesteld, zie bijlage 1. Het kernteam bestond uit vier leden van verschillende ANV's en een medewerker van DLG. De klankbordgroep bestaat uit de voorzitter van ELAN, twee leden van elke ANV (incl. de leden van het kernteam) en medewerkers van de provincie, Landschapsbeheer Friesland, LTO, gemeente Heerenveen, Wetterskip en iemand namens de Milieufederatie Friesland en de terreinbeherende organisaties. Hierdoor was het mogelijk het Gebiedsplan af te stemmen op de 'vraagkant' van overheden en partijen. De projectgroep heeft zich gebogen over de tekst van het Gebiedsplan.

Kernteam stelt eerste visie op

Op 22 juni hebben het kernteam en de klankbordgroep met elkaar van gedachten gewisseld over mogelijke diensten die in Zuidoost Friesland verleend kunnen worden. Het uitgangspunt waren de bestaande, bekende beleidsopgaven die voor het gebied bestaan. Dit zijn ontwikkelingen die door bijvoorbeeld provincie, waterschap en gemeenten zijn geuit voor Zuidoost Friesland. Het gaat dan bijvoorbeeld om het behoud van de duisternis, het herstel van houtsingels, het aanleggen van natuurvriendelijke oevers en de uitbreiding van het aantal recreatieve routes. Het kernteam en de klankbordgroep hebben een lijst met mogelijke diensten opgesteld en voorwaarden genoemd waaronder de diensten verleend kunnen worden. De uitkomsten van die dag vormden de basis voor een concept visie. Deze visie geeft weer hoe ELAN denkt over de totstandkoming en uitvoering van maatschappelijk gewenste doelen in Zuidoost Friesland, zie hoofdstuk 3.

Visie getoetst middels enquête onder boeren en gesprekken met organisaties

ELAN heeft haar visie op dienstverlening door boeren voorgelegd aan de boeren in de regio. Daartoe is de visie verwerkt tot een enquête. Deze enquête is van 20 september tot en met 8 oktober telefonisch gehouden onder alle

boeren in het gebied die meer dan 5 ha grond hebben en de aanwezige hokdierbedrijven. Uiteindelijk zijn 1147 mensen bereikt en hebben 730 mensen deelgenomen (64% respons).

Uit de enquête blijkt dat 16,5 % van de geënquêteerden verwacht 'zeker niet' te kunnen voortbestaan zonder inkomenssteun van de GLB, 42,4 % verwacht dat het moeilijk wordt. 15,9% van de geënquêteerden denkt dat een nieuwe wijze van financiering in de vorm van vergoedingen voor diensten een verbetering vormt voor hun bedrijfsvoering. 25,1% weet hiervan te weinig om een oordeel te kunnen geven.

Voor elk van de in de enquête genoemde diensten is tenminste 20% van de geënquêteerden geïnteresseerd. Verreweg de grootste belangstelling bestaat voor diensten op het gebied van energiebesparing (84,6%). Bij de mogelijke vergoedingen scoort aanpassing van de mestwet verreweg het best (72,6%).

De concept visie werd ook besproken met enkele partijen in de regio: Provincie Friesland, Terreinbeherende organisaties, Wetterskip en de gemeenten (gezamenlijk). In die gesprekken werd gezocht naar de samenhang tussen de ambities van de partijen en de kansen die in de visie worden genoemd. De meeste partijen hadden nog weinig beeld van concrete diensten die kunnen worden gevraagd. Deze afwachtende houding maakte het lastig om in dit Gebiedsplan concrete diensten te benoemen.

Visie vertalen naar concrete projecten

Vervolgens mochten de leden van de ANV's in workshops de visie concreet maken. Na een korte presentatie van de visie van ELAN, werden in kleine groepjes bij elk van de thema's aandachtspunten benoemd en mogelijke diensten en projecten bedacht. Voor de diensten en projecten die op korte termijn uitvoerbaar zijn, werd een projectplan opgesteld. Deze workshops werden per werkgebied van de ANV's georganiseerd.

De aanwezige boeren onderschreven de visie van ELAN en hebben deze op diverse punten aangescherpt. Ook zijn diverse mogelijkheden voor de rol van ELAN in het vervolg benoemd. De meeste leden van de klankbordgroep zijn bij één van de workshops geweest, evenals enkele gemeenteambtenaren en werknemers van de Rabobank. Een samenvatting van de workshops is opgenomen in bijlage 5.

Vertalen naar definitief Gebiedsplan

Aan de hand van de uitkomsten van de workshops is een definitief Gebiedsplan opgesteld, bestaande uit een visie, een overzicht van mogelijke diensten en projecten en enkele uitgewerkte projecten. Dit rapport is besproken met de klankbordgroep. In die bespreking is tegelijk geprobeerd de partijen te stimuleren hun ambities en diensten te formuleren. Deze zijn niet opgenomen in het Gebiedsplan.

Afsluiting

Met een feestelijke bijeenkomst is het Gebiedsplan officieel gepresenteerd aan de boeren en partijen in Zuidoost Friesland. Deze bijeenkomst vormde tegelijk de start van het vervolg, waarin de dienstverlening daadwerkelijk gebeurt.

3. OMVORMING GLB – VISIE ELAN

Dienstverlening essentieel voor voortbestaan

Het gedeeltelijk wegvallen van de toeslagrechten, betekent dat het verlenen van maatschappelijke diensten noodzakelijk is voor het duurzame voortbestaan van de landbouw. Maatschappelijke diensten zijn bovenwettelijke activiteiten of werkzaamheden die boeren tegen een financiële vergoeding uitvoeren op het gebied van natuur, landschap en water, recreatie, duurzaamheid en energie. Landbouw zal in de toekomst niet rendabel zijn zonder dergelijke dienstverlening.

Breed scala aan diensten mogelijk

De boeren in Zuidoost Friesland kunnen een breed scala aan maatschappelijke diensten verlenen. Dit is mede afhankelijk van de situatie op het bedrijf en de interesse van de boer. In bijlage 2 is een lijst met mogelijke diensten opgenomen. Deze lijst is niet compleet en kan en zal in de toekomst worden uitgebreid. Het uitgangspunt is dat de werkzaamheden binnen de diensten niet het meest belangrijk is.

Dienstverlening moet rendabel kunnen worden ingepast

Essentieel zijn de manier waarop de diensten tot stand komen en de voorwaarden waaronder deze diensten worden verleend. De dienstverlening moet boven alles rendabel in het landbouwbedrijf kunnen worden ingepast. Concreet betekent dit dat:

- boeren zelf moeten kunnen meebesluiten over de aard en omvang van de dienst, de locatie en de hoogte van de vergoeding. Zij bepalen mee hoe de dienstverlening er uit ziet, wat de eindsituatie zal zijn, welke maatregelen worden uitgevoerd en welke gronden zij daarvoor eventueel voor beschikbaar stellen. Dit betekent dat dienstverlening dus maatwerk wordt en de juiste dienst bij de juiste boer, op de juiste locatie komt.
- de vergoeding méér moet zijn dan een schadevergoeding. Het moet een marktconforme vergoeding zijn van inzet en tijd. Boeren moeten niet alleen worden afgerekend op het eindresultaat. Bij het afstaan

van grond is compensatie van grond noodzakelijk.

- het gaat om dienstverlening op vrijwillige basis. Diensten worden ook niet op de lange termijn omgezet in verplichtingen.
- helderheid en zekerheid moet worden gegeven over de duur van de dienstverlening. Bij voorkeur worden afspraken gemaakt voor langere termijn, zodat sprake is van continuïteit van de dienst(en). Deze zekerheid over inkomen is vaak noodzakelijk bij investeringen en leningen.
- bij het zoeken naar een invulling van de diensten wordt gezocht naar een oplossing die tegelijk het belang van de landbouwstructuur dient. Denk daarbij aan:
 - o kavelruil om versnippering van de gronden van boeren en organisaties te voorkomen (verbeteren van de ontsluiting, vergroten van de percelen en clusteren van percelen);
 - o afspraken over de waterhuishouding (flexibel peil, voorkomen van wateroverlast en watertekort);
 - o bedrijfsvergroting (oppervlakte, melkquotum, aantal stuks vee), -verbreding of -specialisatie;
 - o aanpassing van mestwet in relatie tot natuurbeheer / betere afstemming op diensten.
- oplossingen moeten aansluiten bij integrale gebiedsprojecten/processen, zodat zaken efficiënt op elkaar afgestemd kunnen worden.
- resultaten van een dienstverlening geen beperking op lange termijn mogen vormen voor de bedrijfsvoering. Wanneer bijvoorbeeld door de aanleg van natuurvriendelijke oevers een beschermde soort naar het gebied komt, moet de aanwezigheid hiervan geen belemmering vormen voor de bedrijfsvoering en -ontwikkeling.
- stapeling van functies / meervoudig ruimtegebruik mogelijk moet zijn en afzonderlijk gewaardeerd worden, bijvoorbeeld een wandelpad over een trekkerspoor. Het oppervlak boerenland dat bijvoorbeeld wordt gebruikt voor paden, landschap of

natuur moet niet in mindering worden gebracht op de cultuurgrond.

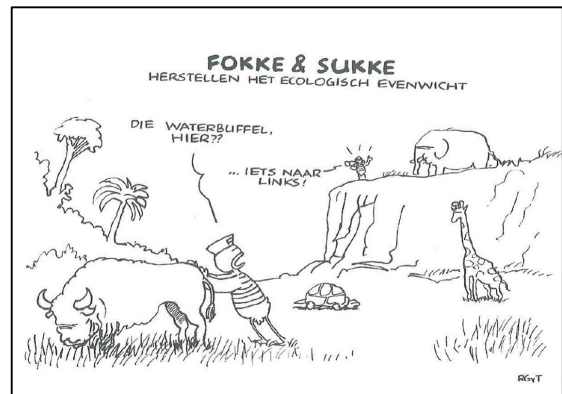
- dienstverlening niet bijzonder veel extra werk met zich mee brengt in de vorm van administratie en bewijslast.
- diensten zichzelf minimaal terug moeten verdienen.

Deze voorwaarden zijn de inzet en uitgangspunten van de onderhandelingen met de diverse partijen.

Samenwerking nodig i.v.m. schaalniveau

Om de dienstverlening voor de overheid aantrekkelijk en voor de landbouw rendabel te maken, is in veel gevallen samenwerking tussen boeren noodzakelijk. Deze samenwerking kan bijvoorbeeld bestaan uit het gezamenlijk aanbieden van aaneengesloten gronden voor natuurbeheer, waterbeheer of recreatieroutes. Dit leidt tot een aantrekkelijk en rendabel schaalniveau waarop de dienst kan worden verleend. In sommige gevallen is samenwerking tussen akkerbouw- en veeteeltbedrijven nodig, vooral bij diensten op het gebied van duurzaamheid en milieu, zoals het sluiten van kringlopen.

Tenslotte is een goede samenwerking met andere partijen noodzakelijk, waaronder overheden en terreinbeherende organisaties. Alleen vanuit een goede verstandhouding kunnen goede afspraken worden gemaakt.

Maatwerk

Concrete invulling diensten op dit moment niet mogelijk

Op dit moment is het niet mogelijk concrete diensten te benoemen, omdat nog niet duidelijk is wat een dienst precies is. De betrokken partijen hebben hun vraag nog niet of te weinig concreet gemaakt en houden hun kaarten tegen de borst. De onzekere tijden zijn mede een oorzaak van deze afwachtende houding. Zolang de vraagkant van de betrokken partijen niet concreet is, is het lastig hier een invulling voor te bedenken.

4. VISIE ELAN: GLB EN AMBITIES OVERHEDEN KOPPELEN

4.1 GLB en ambities van overheden koppelen: 1+1=3!

Projecten en diensten vormen samen meerwaarde

Boeren kunnen het gedeeltelijk wegvallen van de inkomenssteun uit het GLB op twee manieren opvangen. Boeren kunnen nieuwe inkomsten zoeken en/of besparen op uitgaven. In beide gevallen kan dit samenvallen met ambities van de overheden en andere partijen in de regio. Door de vernieuwde invulling van de GLB te koppelen aan deze ambities, kunnen op een financieel rendabele manier publieke doelen worden gerealiseerd. 1+1 wordt dan 3.

Diensten en projecten vallen samen

Tijdens het vormen van de visie van ELAN en het opstellen van het Gebiedsplan is gepraat over zowel een nieuwe invulling van het GLB als over projecten om de agrarische bedrijfsvoering economisch duurzamer te maken. Vaak liepen beide door elkaar heen. Sommige werkzaamheden kunnen zowel vanuit de GLB worden ingevuld als vanuit een project. Tijdens het proces van het opstellen van dit Gebiedsplan, bleek bij de boeren grote belangstelling voor juist deze combinatie van projecten en diensten. In dit hoofdstuk staat hoe deze koppeling er uit kan zien. De activiteiten zijn verdeeld in de thema's uit de Houtskoolschets van het Ministerie van LNV (nu EL&I):

- natuur (biodiversiteit), landschap en water
- recreatie (gebruiksnatuur en educatie)
- duurzaamheid (incl. milieu) en energie
- dierenwelzijn en -gezondheid

Daar is een extra thema aan toegevoegd:

- bestaande inzet

4.2 Mogelijke diensten en projecten

In deze paragraaf is per thema beschreven hoe de diensten zouden kunnen worden ingevuld en gecombineerd kunnen worden met projecten. In bijlage 2 zijn per thema voorbeelden van mogelijke diensten en projecten opgesomd, die kunnen bijdragen aan realisering van de ambities. Daarbij zijn ook voorbeelden van vergoedingen aangegeven. Het gaat dan om vergoedingen naast of aanvullend op de GLB-gelden. Deze projecten en diensten zijn vaak een voortzetting en uitbouw van activiteiten die de ANV's al doen, zie bijlage 3.

1+1=3

4.2.1 Natuur, landschap en water

Diensten en projecten op het gebied van natuur (biodiversiteit), landschap en water kunnen goed met elkaar samenvallen. Het vergoedingensysteem voor diensten op het gebied van natuur, water en landschap zou vergelijkbaar kunnen zijn met de bestaande 'Bergboerenregeling'.

Het beheer van landschapselementen en natuurwaarden moet passen bij de andere functies in het gebied. Dit betekent dat op regionale schaal keuzes gemaakt en uitgewerkt moeten worden:

- Welke elementen en welke soorten of habitats wil je waar behouden?
- Wat is daarvoor de gewenste eindsituatie en welke maatregelen neem je om die te bereiken?
- Welk instrument zet je hiervoor in?
- Hoe wordt dit gehandhaafd?

De gemaakte keuzes moeten voor een lange termijn worden gemaakt en vastgelegd. Natuur- en landschapsbeheer zijn immers gebaat bij langjarige afspraken. Op sommige plekken kan invulling worden gegeven aan de beleidslijn Tijdelijke Natuur.

Afspraken over het waterpeil moeten goed zijn voor alle landbouwers in de polder.

Diensten en projecten kunnen goed worden gestapeld: weidevogelbeheer combineert goed met hoger waterpeil en -kwaliteit, kruidenrijke vegetaties en kleinschalige verbindingzones.

Predatiebeheer

4.2.2 Recreatie (gebruiksnatuur en educatie)

De diensten die boeren op het gebied van recreatie kunnen verlenen hebben te maken met het aantrekkelijk en toegankelijk maken van het landschap en het overdragen van kennis over landbouw, natuur en cultuurhistorie. Commerciële activiteiten als een camping, boerengolf of horeca vallen buiten dit Gebiedsplan. Recreatieve activiteiten kunnen ook een vorm van PR voor de landbouw zijn (kijkboerderij, open dag). Ook dat is dan geen maatschappelijke dienstverlening. Educatie over natuur en/of landbouw voor bijvoorbeeld scholen kan wél worden gezien als dienst.

Ook voor recreatie geldt dat de activiteiten moeten worden afgestemd op de overige functies in het gebied. Zo moeten rustperioden en rustgebieden worden ontzien. Daarnaast moeten voorzorgsmaatregelen worden getroffen om overlast (bijv. afval) en het overdragen van ziektes (neospora, zoönosen) te voorkomen. Door de activiteiten in de (deel)regio op elkaar af te stemmen kan een groter resultaat worden bereikt.

Diensten en projecten kunnen goed worden gestapeld, zowel binnen het thema (recreatie) als met andere thema's. Zo kan het beheer van houtwallen worden gecombineerd met de aanleg van wandelpaden.

4.2.3 Duurzaamheid (incl. milieu) en energie

De bedrijfsvoering van veel boeren kan nog duurzamer dan op dit moment. Het gaat dan om bijvoorbeeld het gebruik van duurzame energie en energie- en waterbesparing. Het financieel ondersteunen van duurzame energievoorzieningen kan bijdragen aan de ambities en doelen van een gemeente of provincie om duurzaam te produceren.

Voordat boeren met duurzaamheid aan de slag gaan en zich als zodanig gaan profileren, zouden ze hun bedrijf eerst moeten laten doorlichten op mate van duurzaamheid. Met een 'bedrijfsscan' wordt duidelijk hoe duurzaam de uitgangssituatie is en waar de verbeterpunten liggen. Daarna moet een bedrijfsplan worden opgesteld. Hierin wordt beschreven op welke manier de bedrijfsvoering wordt verduurzaamd. Wanneer in een dergelijk plan de verduurzaming van de

gehele bedrijfsvoering wordt beschreven, ontstaat een goed beeld van de aanpassingen. De nieuwe, duurzame werkwijze wordt dan ook toetsbaar. Daarnaast geeft een dergelijk bedrijfsplan inzicht in de praktische en financiële haalbaarheid van de verduurzaming.

Transparantie is een belangrijk onderdeel van duurzaamheid. Een bedrijfsplan past daar goed bij. Het geeft geïnteresseerde partijen (bijv. waterschappen, gemeente) de kans mee te kijken op welke manier invulling wordt gegeven aan duurzaamheid en dierenwelzijn.

Diverse activiteiten op het gebied van duurzaamheid vergen een mate van samenwerking, zoals ketenbeheer, het gezamenlijk inkopen van zonnepanelen en het organiseren van de afzet van bijvoorbeeld duurzaam opgewekte stroom. Alleen dan kan een goed rendement worden behaald.

4.2.4 Dierenwelzijn en -gezondheid

Boeren zijn gebaat bij een gezonde veestapel. Diverse aspecten van de bedrijfsvoering bepalen de gezondheid van de dieren, denk aan stalling en de kwaliteit van het voer. De kennis en emoties over dierenwelzijn veranderen snel. Er komen steeds meer eisen op het gebied van dierenwelzijn. Deze worden zowel door de overheid als de afnemers gesteld.

Dierenwelzijn vormt uiteraard een belangrijk onderdeel van duurzaam boeren. Niet alleen vanwege het welzijn van de dieren, maar ook vanwege de kwaliteit van het product en milieuaspecten. Diervriendelijke activiteiten kunnen goed samenvallen met recreatie. Dieren in de wei maken een landschap immers aantrekkelijk.

4.2.5 Beloning van bestaande inzet

Boeren hebben met hun huidige inzet en bedrijfsvoering een belangrijke rol in de samenleving en veel invloed op het uiterlijk van het landschap op het platteland. Een deel van hun activiteiten zou ook kunnen worden gezien als een dienst aan de maatschappij. Het gaat dan bijvoorbeeld om:

- Vrijwilligerswerk: boeren schuiven vaak met hun werkzaamheden, zodat zij terrein, materieel of tijd beschikbaar kunnen stellen aan onder andere de organisatie van activiteiten (bijv. feesten) en (sociale) hulpverlening.
- Beheer van het landschap: grotendeels bepalen boeren uiterlijk van het huidige landschap: onbebouwd, open, stil, donker en karakteristieke groene elementen. Het landschap is sturend voor de werkzaamheden van de boeren, waardoor de landschappelijke waarden behouden kunnen blijven.

Dierenwelzijn

5. VERVOLG: PROJECTEN & DIENSTEN EN DE ROL VAN ELAN

5.1 Projecten & diensten

Stap-voor-stap opbouwen

Veel van de diensten en projecten in bijlage 2 kunnen stap-voor-stap worden ontwikkeld en aan elkaar worden gekoppeld. Eerst moet worden onderzocht op welke wijze een activiteit het meest efficiënt kan worden opgezet en welke stappen en partners daar voor nodig zijn. Vervolgens wordt, vooruitlopend op eventueel nieuw beleid, een pilot opgezet en uitgevoerd. Deze pilots duren enkele jaren. Wanneer deze succesvol zijn, kan - voor zover nodig - nieuw beleid worden gemaakt. Uiteindelijk kan het project of de dienst worden uitgebreid over de gehele regio.

Pilots

De stappen die nu als eerste gezet moeten en kunnen worden, zijn in bijlage 4 als pilot-project beschreven. Dit zijn projecten die:

- vanaf 2013 kunnen worden omgezet in diensten of daarmee kunnen worden gecombineerd;
- op korte termijn realiseerbaar zijn;
- al lopen / in de startblokken staan en/of;
- waarvoor tijdens de workshops grote belangstelling was.

De projecten kunnen in de periode 2011-2017 worden uitgevoerd. De in bijlage 4 genoemde projecten kunnen worden opgehangen aan drie grote thema's:

- Groen-blauwe dooradering
- Duurzaamheid en energie
- Duurzame financiering

Groen-blauwe dooradering

De projecten op het gebied van natuur, landschap en water kunnen met elkaar uiteindelijk resulteren in een fraaie en waardevolle groen-blauwe dooradering van het landschap. Hier profiteren zowel de planten en dieren als de bewoners en recreanten van. De dooradering bestaat uit kleinschalige landschapselementen die met elkaar en met natuurgebieden in verbinding staan. Het gaat bijvoorbeeld om

sloten, perceelsranden en boswallen. De elementen worden natuurvriendelijk beheerd en het beheer is gewaarborgd.

Duurzaamheid en energie

Het traject van de verduurzaming van de sector begint met bewustmaken en kennis opdoen via netwerken en informatievoorziening. Het gaat dan bijvoorbeeld om het energie- en/of waterverbruik en het sluiten van de kringloop op een bedrijf. Daarna worden de individuele bedrijven doorgelicht en bekeken op mogelijk kansen. Op basis daarvan kan een individueel stappenplan worden opgezet voor de verduurzaming van het bedrijf. Tenslotte kan dit resulteren in de realisatie van nieuwe activiteiten, bijvoorbeeld de combinatie van zonnepanelen en wateropvang op de daken. Uiteraard kan dan ook worden gekeken hoe de diverse aspecten in elkaar kunnen worden gehaakt: nieuwe diervriendelijke stallen die weinig energie en water verbruiken en waar gebruik wordt gemaakt van restproducten.

Duurzame financiering

Projecten die buiten het GLB vallen of het GLB aanvullen, zullen moeten worden gefinancierd door andere overheden, private partijen en/of burgers. Deze moeten hiervoor worden geïnteresseerd. Het betrekken van burgers bij dergelijke projecten, verhoogt tegelijk het draagvlak voor de sector. Het geld wordt in een fonds gestopt waaruit specifieke projecten kunnen worden geïnitieerd, bijvoorbeeld op het gebied van landschapsonderhoud (Streekfonds), duurzame energie (Energiefonds) of kavelruil en bedrijfsvergroting t.b.v. duurzame landbouw en natuur (Grondfonds).

5.2 De rol van ELAN

De financiering van de bemensing van de rol(len) van ELAN moet niet ten koste gaan van het geld dat wordt betaald aan boeren voor het uitvoeren van diensten. Een verdere ondersteuning en advisering vanuit het Plattelânsbureau en DLG zou daarbij op zijn plaats zijn.

Regio en boeren op de kaart zetten

Zuidoost Friesland staat slecht op de kaart. Voor de regio zijn weinig subsidieregelingen beschikbaar. Door samen te werken en als één partij het gesprek aan te gaan, kan het gebied beter worden geprofileerd. Daarmee krijgt het gebied een sterkere positie bij de verdeling van de gelden en is de kans groter dat het geld daadwerkelijk naar deze regio komt. ELAN wil de regio beter op de kaart gaan zetten. Concreet betekent dit:

- deelname in/aan het Streekhuis (dus letterlijk aan tafel);
- aanstellen van een gebiedsregisseur die alle overheden, TBO's, etc. stimuleert hun vragen helder te krijgen, liefst op korte termijn. Door het aanbod van het Gebiedsplan en het momentum onder de aandacht te blijven brengen en voorbeelden uit andere provincies te benoemen en zo vraag & aanbod bij elkaar te brengen. Deze regisseur moet bestaande en op stapel staande projecten aan elkaar koppelen om 'werk met werk' te maken en kansen te creëren;
- aanstellen van een gebiedsmakelaar die bemiddelt tussen de vragende partijen en de boeren en de boeren helpt bij het papierwerk van regelingen:
 - o Afspraken met overheden over minder papierwerk of gezamenlijke aanvraag;
 - o Boeren thuis of op inloopdagen helpen met invullen van papieren. Boeren blijven zelf eindverantwoordelijk.

Boeren voorlichten

Veel boeren hebben nog geen zicht op de consequenties van de veranderingen in de GLB voor hun eigen bedrijf. Ook hebben zij vaak geen weet van mogelijke subsidies en projecten. ELAN kan hierin een belangrijke rol vervullen door hen te informeren.

Concreet betekent dit:

- een één-loket-functie: alle subsidies, regelingen, diensten en mogelijkheden in de regio in kaart brengen. Dit met korte toelichting naar boeren communiceren, bijv. in nieuwsbrief;
- boeren voorlichten over regelingen en inhoud (bijv. CO2 neutraal, mestraffinage);
- boeren voorlichten over veranderingen in het GLB en de gevolgen daarvan.

Communicatie met burgers

Het verlenen van maatschappelijk gewenste diensten door boeren, vergt ook communicatie met de burgers. Burgers moeten weten wat boeren zoal voor de samenleving doen, wat het belang daarvan is en dat het dus zinvol is daar belastinggeld aan te spenderen. Daarnaast is het ook belangrijk te blijven communiceren met de partijen die de diensten vragen en betalen. ELAN kan de communicatie en pr organiseren richting:

- burgers en overheden: wat doen boeren al?
- burgers: wat doen boeren?
- overheden: wat zijn de resultaten en wat is de winst?

Voor de PR-activiteiten kan een gezamenlijke pot worden ingesteld, waaruit deze activiteiten worden betaald. Tenslotte heeft iedereen er baat bij, terwijl niet iedereen evenveel activiteiten zal uitvoeren. ELAN kan ook dit organiseren en regisseren.

Samenwerking vormgeven

Veel van de diensten en projecten vergen in ieder geval enige mate van samenwerking. Met elkaar samenwerken vinden boeren vaak spannend. ELAN kan als onafhankelijke tussenpersoon dienen, letterlijk of figuurlijk, door bijvoorbeeld:

- grondbank oprichten;
- studiegroepen oprichten;
- werkgroepen oprichten (met mensen die het daadwerkelijke onderhoud van de boswallen gaan doen, of het weidevogelbeheer o.i.d. en dus een deel van de vergoeding krijgen);
- nieuwe vorm van coöperaties instellen;
- producten vermarkten;
- gebiedsregisseur aanstellen: boeren bij elkaar brengen, onafhankelijke tussenpersoon, samenwerking organiseren.

Instellen fonds(en)

Behalve met belastinggeld, kunnen diensten ook worden betaald uit een fonds. Een dergelijk fonds wordt opgericht voor een bepaald type dienst. Zo kan met een landschapsfonds het beheer van landschapselementen worden gefinancierd. Vanuit een grondfonds kunnen gronden worden uitgegeven waaraan bepaalde voorwaarden zijn verbonden (bijv. het beheer). Deze gronden kunnen onder andere worden gebruikt voor verbetering van de verkaveling.

Uit een energiefonds kunnen projecten worden opgestart op het gebied van duurzame energie. Een klein deel van het geld dat dit opbrengt wordt weer in het fonds gestopt, om nieuwe projecten op te starten (revolving fund). Dergelijke fondsen worden behalve door overheden ook gevuld door de private sector, bijvoorbeeld door bedrijven die aan landschapsonderhoud willen meewerken (vanuit hun bedrijfsfilosofie), of hiertoe verplicht worden (bijv. in het kader van compensatie).

Verbreding: spreiding van risico's

Voor het economisch duurzaam voortbestaan van landbouwbedrijven biedt verbreding van de bedrijfsvoering extra mogelijkheden. Het is belangrijk om niet (grotendeels) afhankelijk te zijn van slechts één inkomstenbron. Spreiding van de werkzaamheden betekent ook spreiding van de risico's.

Voortzetting klankbordgroep

Om de vinger aan de pols te houden en de partijen te blijven stimuleren hun wensen in kaart te brengen, is het belangrijk om de klankbordgroep in stand te houden. Door de groep aan te vullen met enkele medewerkers van alle afzonderlijke partijen (dus geen vertegenwoordigers meer namens meerdere partijen), komt de commissie dichterbij het lokale beleid te staan. De kans wordt dan groter dat een 'match' gemaakt kan worden. Een onafhankelijke voorzitter kan de commissie meer structuur geven. Mogelijk dat ook aansluiting op het Streekhuis hiervoor een oplossing biedt.

Vraag helder krijgen – op korte termijn

Het aanbod van de boeren, zoals in dit rapport beschreven, is helder en ruim. Het is nu zaak dat de andere partijen hun vragen en ambities snel helder krijgen. Wanneer deze partijen hun wensen bij elkaar leggen kan de dienstverlening efficiënt worden ingezet en is financiering vaak makkelijker te vinden. Op dit moment bestaat er een relatief grote bereidwilligheid onder de boeren om met dienstverlening aan de slag te gaan. Wanneer de daadwerkelijke invulling van de diensten te lang op zich laat wachten, is de kans groot dat de bereidheid afneemt en het (grotendeels al bestaande) wantrouwen toeneemt. ELAN wil de kar wel trekken. Dit is echter een omvangrijke klus en het mag duidelijk zijn dat ELAN dit niet alleen maar op vrijwillige basis en zonder professionele ondersteuning kan doen.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Samenstelling kernteam, projectgroep en klankbordgroep

Bijlage 2: Voorbeelden van projecten, diensten en vergoedingen

Bijlage 3: Bestaande activiteiten ANV's

Bijlage 4: Projectplannen

Bijlage 5: Verslag workshops en conclusies

Bijlage 1. Samenstelling kernteam, projectgroep en klankbordgroep

Kernteam

- ELAN
 - Plattelânsbureau-DLG
- Sippe Bron, Tjerk Hof, Frans Postma, Rinus van der Zijl
 - Johannes van Sinderen

Projectgroep

- 2 leden van elke ANV
 - Plattelânsbureau-DLG
- Age Kramer, Johannes van Sinderen

Klankbordgroep

- Provincie Friesland
 - Gemeenten
 - Wetterskip Friesland
 - Landschapsbeheer Friesland
 - TBO's en Milieufederatie Friesland
 - LTO Noord
- Truus Steenbruggen
 - René Vree-Egbers
 - Henk Brummelman
 - Arthur Scheper
 - Yolt IJzerman
 - Anne Schelhaas

Bijlage 2. Voorbeelden van projecten, diensten en vergoedingen

Voorbeelden van projecten en te verlenen diensten o.h.g.v. Natuur (biodiversiteit):

- Agrarisch natuurbeheer.
- Particulier natuurbeheer (SN).
- Beheer van natuurgebieden voor Terrein Beherende Organisatie (bijvoorbeeld jongvee laten grazen in terrein van SBB).
- Beheer van natuurgebieden.
- Inrichten en beheren van wild/faunastroken langs bijvoorbeeld sloten, boswallen en natuurgebieden. Deze kunnen worden ingezaaid met kruidenmengsels.
- Weidevogelbeheer buiten de reeds aangewezen gebieden. Weidevogels zijn een kenmerk en kernwaarde van Friesland. Het aantal terreinen zou kunnen worden uitgebreid t.o.v. het huidige aantal. Daarbij zullen ook afspraken moeten worden gemaakt over het waterpeil.
- Akkervogelbeheer in randen langs het weiland en akkerland.
- Instellen standweiden waardoor de biodiversiteit in die weilanden zal toenemen.
- Populatiebeheer: in overleg met overheden en natuurorganisaties wordt vastgesteld hoe groot een populatie van een bepaalde soort mag worden. Boeren kunnen op hun erf en landerijen maatregelen treffen om de groei te stimuleren (bijvoorbeeld nestkasten ophangen, nestbomen laten staan, broeihopen aanleggen, oeverwaluwanden plaatsen, predatiebeheer). Wanneer de streefaantallen zijn bereikt, dragen boeren bij aan handhaving van die aantallen (bijvoorbeeld verwijderen van potentiële nestbomen, rasters plaatsen, verjagen van exemplaren).
- Onderhoud van de randen van gebieden van TBO's: sloten, bosranden.

Voorbeelden van projecten en te verlenen diensten o.h.g.v. Landschap:

- Aanleggen en beheren van nieuwe landschapselementen als poelen, overhoekjes, boswallen en houtsingels.
- Herstellen van bestaande landschapselementen als pingo's, boswallen en houtsingels.
- Beheer van bestaande landschapselementen.
- Beheer van wegbermen en -beplanting.
- Duisternis versterken door de lichtuitstraling te beperken (bijvoorbeeld door ander type verlichting of door het minder lang laten branden van verlichting).
- (Erf)bebouwing landschappelijk inpassen met streekeigen erfbeplanting.
- In standhouding kleine akkers / verkaveling.
- Weidegang van koeien.

Voorbeelden van projecten en te verlenen diensten o.h.g.v. Water:

- Aanleg en beheer van natuurvriendelijke oevers (NVO's) voor verhoging van de waterkwaliteit en de biodiversiteit.
- Aanleg van helofytenfilters.
- Grond beschikbaar stellen voor waterberging: noodwaterberging of water langer vasthouden in een gebied.
- Flexibel peilbeheer.
- Ondergrond beschikbaar stellen voor waterwinning.
- Natuurvriendelijk slootbeheer (zowel van schouwsloten als van niet-schouwsloten).
- Langer water vasthouden op hogere gronden door extra stuwen. Dus op hogere gronden hoger grondwaterpeil en minder problemen bij afvoer.
- Peilgestuurde drainage. Drainage onder de waterlijn in de zomer zorgt voor een vlakker grondwaterpeil en daardoor minder inklinking van de veenweide grond, waardoor minder aanpassingen noodzakelijk zijn voor duikers etc.

Voorbeelden van vergoeding voor projecten o.h.g.v. Natuur, Landschap en Water:

- Financiële vergoeding voor natuur(vriendelijk)beheer en boswallen.
- Gedoogvergoeding voor beschermde soorten (vergelijkbaar met de basisvergoeding voor ganzen).
- Vergoeding voor extra werk van koeien in de wei.
- Financiële vergoeding van letterlijke schaduwwerking.
- Vergoeding voor het nadeel van de kleine schaal.
- Grond ter compensatie van grond die beschikbaar is gesteld voor NVO's of berging.
- Financiële vergoeding voor droogteschade door waterwinning.
- Emissierechten verhandelen.
- Particulieren betalen voor 'Bomen in de wei', 'Koeien in de wei' of het gebruik van een stukje boswal.
- Landschapsfonds.
- Extensief beheer vergoeden met o.a. kavels dicht bij huis.

Voorbeelden van projecten te verlenen diensten o.h.g.v. Recreatie (en educatie):

- Natuur, landschap en cultuurhistorie zichtbaar maken (landschapselementen en erf-elementen herstellen en onderhouden).
- Grond beschikbaar stellen voor recreatiepaden.
- Openstelling van grond of bestaande (trekker)paden.
- Natuureducatie.
- Beschikbaar stellen van grond voor evenementen.
- Bedrijf openstellen (permanent of (zeer) tijdelijk) voor bezoekers.
- Ontwikkelen en vermarkten van streekproducten.

Voorbeelden van vergoeding voor projecten o.h.g.v. Recreatie:

- Grond die beschikbaar wordt gesteld, blijft meetellen voor de mestwet.
- Geen figuurlijke schaduwwerking.
- Instellen van toeristenbelasting.

Voorbeelden van projecten en te verlenen diensten o.h.g.v. Duurzaamheid:

- Lokale ketens en netwerken instellen (samenwerking tussen een aantal burenen):
 - o Lokaal verwerken van restproducten tot nieuwe producten, energie of meststoffen, dus lokale kringlopen / ketens. Het kan daarbij ook gaan om het verwerken van producten van lokale overheden of bewoners, zoals snoeiafval, bijvoorbeeld met mestraffinage of een houtverbrandingsinstallatie.
 - o Lokaal energienet (aanleveren grondstoffen, productie en afzet in eigen hand).
 - o Afspraken maken om de hele keten energie neutraal te maken.
- Onderzoek naar mogelijkheden, randvoorwaarden en beperkingen van compostering.
- Vervangen asbestdaken, bijvoorbeeld door daken met zonnepanelen.
- Marktconforme vergoeding voor levering van zonne-elektriciteit.
- Burgers participeren in zonnepanelen op het dak van een boerderij.
- Telen van streekeigen gewassen en vee.
- Duurzame teelttechnieken.
- Teelt van eiwitrijke gewassen 'dicht bij huis'.
- Systeem opzetten voor het instellen van een 'keurmerk' voor duurzaamheid, bijvoorbeeld vergelijkbaar met het MILQ2. Daaronder kan vallen:
 - o Waterzuinige bedrijfsvoering;
 - o Opvang en gebruik van regenwater op het erf, bijvoorbeeld van daken, voor spoelwater;
 - o Energieneutrale bedrijfsvoering;
 - o Studie naar nieuwe stalconcepten (aanpassingen o.h.g.v. dierenwelzijn, arbo, CO2- en NH3 uitstoot);
 - o Energiezuinige verlichting toepassen;
 - o Gebruik van frequentiewisselaars.

- Onderzoek naar afzetmogelijkheden van leem (dat vrijkomt bij bijv. nieuwbouw van bedrijfsgebouwen).
- Onderzoek naar projecten en kosten(besparing) van koude/warmte opslag.
- Onderzoek naar rendement en organisatie (transport, afzet, opslag) van mestraffinage in Zuidoost Friesland, gevolgd door een pilot.
- Onderzoek naar kringlopen op individuele bedrijven, onderling vergelijken en verbeteren, gevolgd door een pilot.
- Voorbeeldproject(en) erfafspoeling: water opvangen met elektrische kleppen waarbij vuil water riool in gaat en schoon water de sloot in gaat.
- Gemaal laten draaien op waterstroom (opstuwing), stroming van water benutten voor energie opwekken.
- Boerderij als werkplek voor 'bijzondere doelgroepen', bijvoorbeeld WAJONG-ers, reïntegratietrajecten en therapeutisch werken.

Voorbeelden van vergoeding voor projecten o.h.g.v. Duurzaamheid:

- Duurzamer boeren kan een kostenbesparing opleveren. Om dit efficiënt op te kunnen pakken, is goed onderzoek noodzakelijk.
- Boeren die duurzaam werken krijgen meer ontwikkelingsmogelijkheden, bijvoorbeeld door de mogelijkheden binnen het bestemmingsplan te verruimen.

Voorbeelden van projecten en te verlenen diensten o.h.g.v. Dierenwelzijn en -gezondheid:

- Studie naar nieuwe stalconcepten: dierenwelzijn, uitstoot van CO₂, NH₃.
- Weidegang voor koeien.

Voorbeelden van vergoeding voor projecten o.h.g.v. Dierenwelzijn en -gezondheid:

- Financiële vergoeding voor het extra werk van de weidegang.
- Particuliere bijdrage voor 'extraatjes' voor de dieren.

Bijlage 3. Bestaande activiteiten ANV's

Alde Delte

Opgericht in 2004: 65 leden Werkgebied gemeente Opsterland

Weidevogelbeheer:

Deelnemers: 40 leden.
Oppervlakte: 1700 ha.
Bijzonderheden: o.a. 100 ha kruidenrijk grasland, 70 ha uitgestelde maaidata (1-8-15 juni) en 2 plasdras situaties van elk 2 ha.

Botanisch beheer:

Deelnemers: 15 leden.
Oppervlakte: ca. 450 ha.

Landschapsonderhoud:

mede ten behoeve van de exploitatie van de houtkachel in Beetsterzwaag welke het revalidatiecentrum Lindestijn verwarmt.
oprichting Stichting BOOM om te zorgen dat er voor de houtkachel voldoende aanvoer van hout is en blijft.

Particulier natuurbeheer:

in het Koningsdiep in ontwikkeling,
Oppervlakte: ca. 125 ha.

Activiteiten:

diverse overleggen en netwerken met vogelwachten, WBE's, TBO's, overheidsinstanties, waterschap, enz.

Gagelvenne

Opgericht in 2000: 50 leden Werkgebied gemeente Ooststellingwerf

Weidevogelbeheer:

Deelnemers: 4 leden in samenwerking met TBO.
Oppervlakte: 60 ha exclusief gronden TBO.
Bijzonderheden: o.a. 9 ha uitgestelde maaidata (1-8-15 juni) en 23 ha extensief beweid.

PR:

Open dagen, website, persberichten, markten.

Activiteiten:

het ontwikkelen van (praktijk)netwerken,
het onderhouden en opbouwen van diverse contacten met overheidsinstanties,
geïntegreerd natuur en milieubeheer op bedrijfsniveau,
landschapsonderhoud,
particulier natuurbeheer,
onderzoek naar mogelijkheden grondbank en integraal diermanagement.

Grien Brongergea

Opgericht in 2003: 25 leden Werkgebied gemeente Heerenveen

Gebiedsfonds Oranjewoud_Katlijk:

er wordt een fonds opgericht met als doel het landschap in Oranjewoud-Katlijk op langere termijn van financiële middelen te voorzien op het gebied van beheer en onderhoud. Dit wordt gedaan doormiddel van publieke en private gelden, het private geld wordt vermenigvuldigd met de factor 6, dus 15% privaat en 85 % publiekelijk.

Activiteiten:

Masterplan Oranjewoud-Katlijk,
botanisch beheer,
betrokkenheid bij houtkachel van Alde Delte (Opsterland).

Tjalleberter Krite

Opgericht in 2006: 20 leden Werkgebied tussen De Deelen en Tjalleberd.

Particulier natuurbeheer:

Oppervlakte: ca. 800 ha.

Activiteiten:

verbeteren landbouwstructuur,
integreren van blauwe diensten.

Tjongervallei

Opgericht in 2003: 26 leden Werkgebied Tjongervallei tussen Mildam en Oldeberkoop.

Weidevogelbeheer:

Deelnemers: 8 leden.

Oppervlakte: 400 ha beheer.

Bijzonderheden: o.a. 30 ha kruidrijk, 60 ha uitgestelde maaidata (1-8-15 juni) en vier plasdras situaties van ongeveer 1 ha per stuk.

Daarnaast wordt er intensief samen gewerkt met TBO's en Vogelwacht Oldeholtspade en Oude-Nieuwehorne om een zo optimaal mogelijk gebied te creëren voor de instandhouding van weidevogel en een zo hoog mogelijke overlevingskans voor de weidevogelkuikens.

Weststellingwerf

Opgericht in 2003: 130 leden Werkgebied gemeente Weststellingwerf

Van de agrarische bedrijven in Weststellingwerf is ca. een derde lid van de ANV.

Weidevogelbeheer:

Deelnemers: 72 leden waarvan 55 leden via de SNL regeling.

Oppervlakte: via SNL 1900 hectare.

Bijzonderheden: o.a. 59 ha uitgestelde maaidata (1-8-15 juni); 110 ha kruidrijk grasland en 6 plasdras situaties.

Botanisch beheer:

buiten de SNL nog 3 leden.

Ganzenbeheer:

Deelnemers: 25 leden in het ganzen gedoo gebied die lid zijn van de ganzenvereniging.
Oppervlakte: 1211 ha.

Ecologisch berm- en slootkantbeheer:

Deelnemers: 76 leden
Oppervlakte: 26 ha ecologisch bermbeheer en 61 km sloten.

Fietsroutes:

er zijn door de ANV twee fietsroutes ontwikkeld.

PR:

open dagen, markten, persberichten, nieuwsbrieven, folders en website.

Activiteiten:

er wordt een groot netwerk onderhouden met o.a. Vogelwachten, WBE's, ecologen, waterschap, overheidsinstanties, TBO's, enzovoorts.
cursussen en excursies voor de leden, evt. uitgebreid met de nazorgers,
in 2008 is er een natuur-educatieproject geweest i.s.m. AOC Terra,
jaarlijks samen met de Vogelwacht lessen aan basisschoolleerlingen geven
momenteel wordt gewerkt aan het bevorderen van het gebruik van ruige mest
in weidevogelgebieden,
een project betreffende braaklegging van gronden t.b.v. weidevogels,
onderzoek naar de predatie door ooievaars,
het beter in beeld brengen van de weidevogelpredatie in Weststellingwerf,
daarnaast nog een project om de akkervogel te beschermen in Weststellingwerf.

Bijlage 4. Projectplannen

Groen-blauwe dooradering van Zuidoost Fryslân

(sub)Thema	<i>Natuurvriendelijk slootbeheer</i>
Projecttitel	<i>Eerlijk helder water</i>
Doelstelling van het project	<i>Verhoging van de biodiversiteit en waterkwaliteit</i>
Resultaten	<i>Meer soorten flora en fauna in de sloot en op de oevers Schoner water Aantrekkelijk gebied voor de recreant</i>
Aanpak	<i>Belangstelling polsen en wekken Deelnemende sloten op kaart zetten, 10 ha totaal Beheermaatregelen afspreken Vergoeding en voorwaarden afspreken Contracten regelen tussen boeren en Wetterskip</i>
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<i>ELAN Wetterskip Provincie, Gemeenten, Rijk (DLG) Gebiedscommissie TBO's Boeren</i>
Begrootte uren Gehanteerde uurtarieven	<i>P.M.</i>
Begrootte externe kosten	<i>10 ha à 640,- euro Beheerkosten volgens Catalogus Groen Blauwe Diensten en/of SNL</i>
Planning uitvoering	<i>2011-2017</i>
Diversen	<i>Aansluiting vinden bij rRestopgave ROM, KRW of EHS</i>

Groen-blauwe dooradering van Zuidoost Fryslân

(sub)Thema	<i>Randenbeheer</i>
Projecttitel	<i>Kruidenrijke randen</i>
Doelstelling van het project	<i>Verhoging biodiversiteit Verbetering oppervlaktewaterkwaliteit Verfraaiing landschap</i>
Resultaten	<i>Meer soorten flora en fauna Aantrekkelijk gebied voor de recreant Schoner water Minder mineralenverlies Minder gebruik bestrijdingsmiddelen Kleinschalige verbindingen tussen natuur- en leefgebieden</i>
Aanpak	<i>Belangstelling polsen en wekken Deelnemende randen op kaart zetten, zowel langs weilanden als akkers, 10 ha totaal Beheermaatregelen afspreken Vergoeding en voorwaarden afspreken Contracten regelen tussen boeren en provincie en TBO's</i>
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<i>ELAN Provincie, Gemeenten, Rijk (DLG) TBO's Gemeenten Landschapsbeheer Fryslân Gebiedscommissie Boeren</i>
Begrootte uren Gehanteerde uurtarieven	<i>P.M.</i>
Begrootte externe kosten	<i>10 ha à €1000,- - €1600,- / jr Beheerkosten volgens Catalogus Groen Blauwe Diensten en/of SNL</i>
Planning uitvoering	<i>2011-2017</i>
Diversen	<i>Aansluiting vinden bij Restopgave ROM, KRW of EHS In een vervolg kan dit netwerk worden uitgebreid en/of gestapeld met recreatie. NB: het gaat om uitbreiding van de bestaande pakketten.</i>

Groen-blauwe dooradering van Zuidoost Fryslân

(sub)Thema	<i>Doorleveren van landschapselementen naar boeren, inclusief beheer</i>
Projecttitel	<i>Bos in goede handen</i>
Doelstelling van het project	<i>Behoud landschapselementen</i>
Resultaten	<i>In stand houden van landschap en landschapselementen (borging) In stand houden van aantrekkelijk gebied voor de recreant</i>
Aanpak	<i>In kaart brengen van te verkopen elementen en gewenst beheer (overleg SBB) Belangstelling polsen en wekken bij boeren Deelnemende boeren op kaart zetten Bemiddelen bij doorlevering van de elementen aan naastliggenden of aankoop door ELAN Opzetten van een beheerorganisatie, inclusief financiering (bijv. Streekfonds). Vergoeding en voorwaarden afspreken, inclusief pakketten.</i>
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<i>ELAN Provincie, Gemeenten, Rijk (DLG, LBF) Wetterskip TBO's Boeren Zie ook Streekfonds</i>
Begrootte uren Gehanteerde uurtarieven	<i>P.M.</i>
Begrootte externe kosten	<i>€ 30,- /are/jr Beheerkosten volgens Catalogus Groen Blauwe Diensten en/of SNL</i>
Planning uitvoering	<i>2011-2017</i>
Diversen	<i>Aansluiting vinden bij Restopgave ROM, KRW, EHS of Landschapsplan In dit plan kan ook het beheer van bestaande elementen worden opgenomen. In een vervolg hierop kunnen functies worden gestapeld, bijv. met kruidenrijke randen en NVO's NB: het gaat om uitbreiding van de bestaande pakketten.</i>

Groen-blauwe dooradering van Zuidoost Fryslân

(sub)Thema	<i>Erfbeplanting</i>
Projecttitel	<i>Erf in het Groen</i>
Doelstelling van het project	<i>Beplanten van erven</i>
Resultaten	<i>40 erven met passende beplanting</i>
Aanpak	<i>Belangstelling wekken en polsen</i> <i>In kaart brengen van geschikte en beschikbare erven</i> <i>Afspraken maken over vergoeding en voorwaarden</i>
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<i>ELAN</i> <i>Landschapsbeheer Fryslân</i> <i>Provincie, Gemeenten</i> <i>Boeren</i>
Begrootte uren Gehanteerde uurtarieven	<i>P.M.</i>
Begrootte externe kosten	<i>P.M.</i> <i>Beheer volgens catalogus Groen Blauwe Diensten</i> <i>en/of SNL</i>
Planning uitvoering	<i>2011-2017</i>
Diversen	<i>Kan aansluiten bij Nije Plaets, Landschapsplan,</i> <i>Gebiedsontwikkelingscommissie</i>

Natuur, landschap en water

(sub)Thema	<i>Waterpeil beheer</i>
Projecttitel	<i>Hoger waterpeil op de zandgronden</i>
Doelstelling van het project	<i>Vasthouden van water op de hogere zandgronden</i>
Resultaten	<i>Water op de hoge zandgronden langer vasthouden Minder afvoerproblemen bij de lagere gronden Minder verdroging van natuur en landbouw</i>
Aanpak	<i>Belangstelling polsen en wekken bij boeren In kaart brengen van locaties van stuwtjes Afspraken maken over onderhoud, gebruik, vergoeding en voorwaarden. Contracten regelen tussen boeren en Wetterskip</i>
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<i>ELAN Wetterskip Provincie, Rijk (DLG) TBO's Ondernemers Burgers Boeren</i>
Begrootte uren Gehanteerde uurtarieven	
Begrootte externe kosten	<i>P.M. Beheer volgens catalogus Groen Blauwe Diensten</i>
Planning uitvoering	<i>2011-2017</i>
Diversen	<i>Aansluiting vinden bij KRW en EHS Vervolg: aanpassingen waterpeil op andere gronden.</i>

Duurzaamheid en energie

(sub)Thema	<i>Energiebesparing</i>
Projecttitel	<i>Scannen voor minder energie</i>
Doelstelling van het project	<i>Bewustwording van mogelijkheden voor energiebesparing op het boerenbedrijf</i>
Resultaten	<i>10 bijeenkomsten over de mogelijkheden van energiebesparing op het boerenbedrijf</i> <i>100 energiescans</i>
Aanpak	<i>Organisatie en uitvoering van 10 bijeenkomsten (5 x 2) met een spreker over energieverbruik op een melkveehouderij en een blik in de energiehuishouding van het eigen bedrijf.</i> <i>Opstellen van energiescans en advies</i>
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<i>ELAN Fryslân Campina LTO Gemeenten, Provincie Adviesbureaus Boeren</i>
Begrootte uren Gehanteerde uurtarieven	<i>P.M.</i>
Begrootte externe kosten	<i>P.M. Inhuren van sprekers</i>
Planning uitvoering	<i>2011-2017</i>
Diversen	<i>Als vervolg hierop worden boeren geholpen met het maken van een besparingsplan. Eventueel kunnen zij een energiescan laten uitvoeren.</i>

Duurzaamheid en energie

(sub)Thema	<i>Groene energieproductie</i>
Projecttitel	<i>Mestraffinage</i>
Doelstelling van het project	<i>Het produceren van eigen energie voor eigen bedrijf en direct omgeving</i>
Resultaten	<i>Inzicht in de wijze waarop mestraffinage in Zuidoost Fryslân rendabel wordt.</i> <i>20 mestraffinag installaties (incl. afzet van energie naar klant)</i>
Aanpak	<i>Onderzoek uitvoeren naar rendabele mestraffinage in Zuidoost Fryslân</i> <i>Enthousiasmeren van boeren voor deelname aan dit systeem</i> <i>Interesseren van andere partners, bijv. voor afzet producten</i> <i>Opzetten pilot</i>
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<i>ELAN</i> <i>Gemeente, Provincie, Rijk</i> <i>LTO</i> <i>(DLG, Adviesbureau's)</i> <i>Boeren</i>
Begrootte uren Gehanteerde uurtarieven	<i>P.M.</i>
Begrootte externe kosten	<i>€ 120.000,- Onderzoek</i> <i>20 x € 450.000,- Installatie</i>
Planning uitvoering	<i>2011-2017</i>
Diversen	<i>Schoon en Zuinig</i> <i>Convenant CO2</i> <i>Energie Neutrale doelstelling</i> <i>Provinciale landbouwnota</i>

Duurzaamheid en energie

(sub)Thema	<i>Duurzaamheid borgen</i>
Projecttitel	<i>Milq2: Meten is weten</i>
Doelstelling van het project	<i>De ontwikkeling en implementatie van een kwaliteitsmanagementsysteem Duurzame Landbouw, Verhogen van de maatschappelijke acceptatie van de melkveehouderij Borgen van kwaliteitssysteem duurzaamheid Ondersteuning van management van boerenbedrijven</i>
Resultaten	<i>Structurele inkomensverbetering in de veehouderij doordat de bedrijfsvoering binnen de kwaliteitsnormen wordt geoptimaliseerd Database met gegevens van 1000 bedrijven</i>
Aanpak	<i>Enthousiasmeren en faciliteren van boeren voor deelname aan dit systeem Beschikbaar houden van het systeem Terugkoppeling geven van de gegevens</i>
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<i>ELAN Rijk, DR Provincie, Gemeenten (DLG) Boeren Adviesbureaus</i>
Begrootte uren Gehanteerde uurtarieven	<i>P.M</i>
Begrootte externe kosten	<i>€ 400.000,- ICT Programmering en operationeel maken</i>
Planning uitvoering	<i>2011-2017</i>
Diversen	

Duurzaamheid en energie

(sub)Thema	<i>Kringlopen</i>
Projecttitel	<i>Kringloop sluiten</i>
Doelstelling van het project	<i>Het agrarische bedrijfsproces minimaal 80% gesloten krijgen.</i>
Resultaten	<i>Een systeem wat weinig tot geen verliezen (=afval) oplevert</i> <i>20 bedrijven met (nagenoeg) gesloten kringlopen</i>
Aanpak	<i>Onderzoek uitvoeren naar mogelijkheden om kringloop lokaal en regionaal te sluiten</i> <i>Informereren van boeren over kringloop</i> <i>Enthousiasmeren voor sluiten van kringlopen</i> <i>Inhuur van deskundigen voor het opstellen van stappenplannen</i> <i>Interresseren van andere partners, bijv. voor afzet producten</i>
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<i>ELAN</i> <i>WUR-Netwerken</i> <i>LTO</i> <i>Prov, Rijk, Gemeente, Wetterskip (DLG)</i> <i>Bedrijven</i> <i>Burgers</i> <i>Boeren</i>
Begrootte uren Gehanteerde uurtarieven	<i>P.M.</i>
Begrootte externe kosten	<i>P.M.</i>
Planning uitvoering	<i>2011-2017</i>
Diversen	<i>Aansluiten Netwerk Bodemgebruik, Mestraffinage, Energiescans, Stallenbouw, Provinciale Landbouwnota en GLB</i> <i>Mogelijk vervolg:</i> <i>- Agrarische bedrijven inzetten om de reststromen (afval) bij Wetterskip, Gemeente, burgers en bedrijven te minimaliseren en om te zetten naar een bruikbaar product (energie, compost, enz.)</i> <i>- Verschillende thema's - projecten koppelen om de kringloop (Cradle-to-Cradle) zo goed als mogelijk op het bedrijf/regio gesloten te krijgen.</i>

Duurzaamheid en energie

(sub)Thema	<i>Sociale duurzaamheid</i>
Projecttitel	<i>Handige handen</i>
Doelstelling van het project	<i>Mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk op boerenbedrijven</i>
Resultaten	<i>Wederzijdse bewustwording van de mogelijkheden om dergelijke mensen te laten werken op boerderijen.</i> <i>30 begeleide arbeidsplekken</i>
Aanpak	<i>Overleg met aanbieders van werknemers binnen deze doelgroep</i> <i>Bijeenkomsten voor boeren over de consequenties en kansen van begeleide arbeidsplekken</i> <i>Afspraken maken over vergoedingen en begeleiding</i> <i>Afsluiten van arbeidscontracten</i>
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<i>ELAN</i> <i>Talland, Caparis, UWV, WSW</i>
Begrootte uren Gehanteerde uurtarieven	<i>P.M.</i>
Begrootte externe kosten	<i>P.M.</i>
Planning uitvoering	<i>2011-2017</i>
Diversen	

Recreatie

(sub)Thema	<i>Fietspaden</i>
Projecttitel	<i>Boerenlandpaden</i>
Doelstelling van het project	<i>40 km genieten in Zuidoost Fryslân</i>
Resultaten	<i>Eén Fietsroute langs mooie landschappen en interessante boerenbedrijven over bestaande paden. Onderweg is van alles te zien, te beleven en te genieten (thee, koffie, ijs, kaas, koeien,)</i>
Aanpak	<i>In kaart brengen van de bestaande activiteiten, de belangstelling en mogelijkheden. Bij elkaar brengen van bestaande initiatieven en enthousiaste ondernemers. Route op kaart zetten. Route vormgeven, uitgeven en promoten</i>
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<i>ELAN Plaatselijke belangen Gemeenten TBO's Landschapsbeheer Fryslân Belangstellende boeren(bedrijven)</i>
Begrootte uren Gehanteerde uurtarieven	<i>P.M.</i>
Begrootte externe kosten	<i>€ 40.000,- Route ontwikkeling (boekje) € 5000,- Meubilair € 5000,- Infopanelen</i>
Planning uitvoering	<i>2011-2017</i>
Diversen	<i>Aansluiting vinden bij het project Oude Paden, Nieuwe wegen Als vervolg hierop kunnen ook nieuwe recreatiepaden worden aangelegd.</i>

Dierenwelzijn en – gezondheid

(sub)Thema	<i>Stallenbouw</i>
Projecttitel	<i>De Nijje Skuorre</i>
Doelstelling van het project	<i>Verbetering van dierenwelzijn- en gezondheid Verlaging van emissie en energieverbruik Verfraaiing van hen landschap</i>
Resultaten	<i>20 bedrijven met nieuwe stalconcepten</i>
Aanpak	<i>Onderzoek uitvoeren naar nieuwe stalconcepten Informeren en enthousiasmeren van boeren Inhuur van deskundigen Interesseren van andere partners</i>
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<i>ELAN Gemeenten, Wetterskip, Provincie en LTO WUR – Melkvee Academie Nij Bosma Zathe Boeren</i>
Begrootte uren Gehanteerde uurtarieven	<i>P.M.</i>
Begrootte externe kosten	<i>P. M.</i>
	<i>2011-2017</i>
Diversen	<i>Koppeling met energiebesparing, kringloop sluiten Aansluiting vinden bij Nije Pleats, Provinciale land- bouwnota, Bestemmingsplan, GLB</i>

Duurzame financiering

(sub)Thema	<i>Beheer en onderhoud landschap</i>
Projecttitel	<i>Streekfonds</i>
Doelstelling van het project	<i>Fonds waaruit onderhoud van landschapselementen wordt betaald</i>
Resultaten	<i>1 Streekfonds voor geheel Zuidoost Fryslân</i>
Aanpak	<i>Streekfonds Oranjwoude-Katlijk volgen op effectiviteit en vergelijken met andere streekfondsen om te komen tot een regionaal Streekfonds voor geheel Zuidoost Fryslân. Nieuwe investeerders zoeken voor Streekfonds</i>
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<i>ELAN Gemeenten, Provincie, Rijk Private partijen (DLG, LBF)</i>
Begrootte uren Gehanteerde uurtarieven	<i>P.M.</i>
Begrootte externe kosten	<i>P.M.</i>
Planning uitvoering	<i>2011-2017</i>
Diversen	<i>Aansluiting vinden bij het Landschapsbeleidsplan</i>

Duurzame financiering

(sub)Thema	<i>Duurzaam grondgebruik</i>
Projecttitel	<i>Grondfonds (grondpot)</i>
Doelstelling van het project	<i>Mobiel maken van de grond d.m.v. nieuw financieringsmodel</i>
Resultaten	<i>Eén Grondfonds voor Zuidoost Fryslân Duurzamere bedrijfsvoering door efficiënte kavelverspreiding Efficiënte clustering van gronden met een functie voor natuur of landbouw. Verbetering van het gebruik en beheer van gronden Compensatiegrond voor het opstellen/ uitvoeren diensten</i>
Aanpak	<i>(Private) Investeerders zoeken voor grondfonds Opzetten van een fonds (Nationaal maar regionaal inzetbaar)</i>
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<i>ELAN Gemeenten, Provincie, Rijk (DLG) Private partijen Maatschappelijke organisaties Wetterskip Recreatie Banken Nationaal Groenfonds</i>
Begrootte uren Gehanteerde uurtarieven	<i>P.M.</i>
Begrootte externe kosten	<i>€60.000,-</i>
Planning uitvoering	<i>2011-2017</i>
Diversen	<i>Bij de Vaste Tweede Kamer commissie van Landbouw ligt op dit moment het 'Ecolana' concept ter behandeling. Dit concept kan worden uitgewerkt voor Zuidoost Fryslân.</i>

Duurzame financiering

(sub)Thema	<i>Duurzame energie</i>
Projecttitel	<i>Energiefonds</i>
Doelstelling van het project	<i>Financiering van innovatieve projecten o.h.g.v. duurzame energieproductie</i>
Resultaten	<i>Revolving fund waaruit projecten rond duurzame energie productie worden betaald.</i>
Aanpak	<i>Investeerders zoeken voor fonds voor het verkrijgen van een startkapitaal</i> <i>Opzetten van een fonds waarbij een deel van inkomsten van de 'groene' energie in het fonds wordt teruggestort.</i> <i>Organiseren van de (collectieve) afname van de energie</i>
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<i>ELAN Gemeenten Provincie (DLG) Private partijen Nationaal Groenfonds</i>
Begrootte uren Gehanteerde uurtarieven	<i>P.M.</i>
Begrootte externe kosten	<i>€ 60.000,-</i>
Planning uitvoering	<i>2011-2017</i>
Diversen	<i>Aansluiting vinden bij de verschillende zorg en welzijn programma's</i>

Bijlage 5. Verslag workshops en conclusies

Weststellingwerf, 9 nov 2010

Mesttraffinage/beter benutten mest

Knelpunten:

Rendement voldoende?, regelgeving : mest=mest, toepassingsmogelijkheden, opslag en transport van rest- en tussenproducten, samenwerking, opslag mogelijkheden restproduct, marktpositie, fosfaat behoefte, gasleiding netwerk, infrastructuur, milieuvergunning, afzetprobleem producten.

<u>De dienst:</u>	Groen gas
<u>Doel:</u>	Kringloop Mest beter benutten Minder afhankelijk
<u>Resultaat:</u>	Rendement? Schoner milieu, minder belasting Bedrijfsontwikkeling: mogelijkheid bedrijfsvergroting
<u>Hoe zetten we het op? Welke partijen?</u>	Samenwerken in de keten Producent gas Gebruiker gas Producent N, P, K, Mg ... Gasnetwerk Afzet N,P,K, Mg,
<u>Wie worden hier blij van?</u>	Consument/maatschappij

- Elke boer heeft een hoeveelheid mest over dat we gezamenlijk kunnen verwerken en renderend maken in plaats van kosten maken voor afvoer mest. Elementen uit mest beter benutten. Fosfaat wordt zeldzaam.
- De elementen die in mest voorkomen moeten we beter benutten. Er moet gezocht worden naar nieuwe afzetmarkten voor de restproducten van de mesttraffinage.
- Voorbeeldfunctie: als we het goed doen, krijgen we een goede vergunning.

Vragen/knelpunten:

- Onderzoek naar: rendement.
- Restproducten moeten tussentijds worden opgeslagen en uiteindelijk afgezet.
- Aansluiten op gasnetwerk vergt draagvlak + technische aanpassingen.
- Knelpunt fosfaat: dit product wordt zeldzaam: hier kunnen we wat mee?
- Knelpunt samenwerking: in eigen hand houden is prettig, maar samenwerking is noodzakelijk. Spanning tussen de kleine eenheid van de boerderij en het rendement.
- Voorwaarde: voldoende rendement: voldoende hoge vergoeding.

Dus: Onderzoek naar rendement.

Behoud + onderhoud landschapselementen

Ideeën:

- Bestemmingsplan moet de elementen een bepaalde functie geven met eindbeeld en beheer en dus een vergoeding.
- Gebiedsplan
- Onderwater oever heeft ook natuurwaarde
- Boombeleidsplan
- CO2 vangen/emissie rechten vermarkten: marktonderzoek nodig naar rendement
- Boerwerkdag: boodschap uitdragen
- Landschapsfonds om onderhoud van elementen te betalen

- Aankopen van elementen
- Particulier bos
- Exploiteren (bijv. kwekerij, bomen/struiken die je er uit haalt doorverkopen)
- Boswal onderhoud: de regelgeving m.b.t. het kappen van bomen moet vergemakkelijkt worden in situaties waarbij sprake is van dunne of niet waardevolle bomen
- In sommige gevallen kunnen bomen verwijderd worden (dunning). Misschien is het mogelijk deze uit te graven en te verkopen.
- Houtverkoop, of naar de verbrandingsinstallatie.
- Bomen in de wei betekent vieze koeien en uierontsteking.
- In het verleden hebben burgers geld gegeven voor de aanplant van solitaire bomen ('Koeien in de wei'). Uitbreiden naar knuffelbomen.
- Verhuren aan particulieren (adoptie) zodat ze daar 'buiten' kunnen zijn.
- Beheer moet langjarig zijn.

Dienst:

Beheer van elementen moet goed passen bij de andere functies, niet botsen met bijv. weidevogels. Dus op grotere schaal (regio) keuzes maken en gedetailleerd uitwerken: welke elementen wil je waar behouden (wat zijn je beeldbepalende elementen) en wat is dan je streefbeeld en beheer? Dit vastleggen in beleid, vergelijkbaar met boombelidsplan (dus meldingsplicht bij kap).

Eerst een pilot, dan uitsmeren.

- Doel: gestructureerd keuzes maken voor lange termijn
- Werkwijze: initiatief nemen, volhouden, marktonderzoek
- Partijen: gemeenten, provincie, onderzoeksbureau, WUR
- Kosten/financiering: emissiehandel, kostendekkend

Knelpunten:

Financiering landschapselementen, langdurige onderhoudscontracten, landschapsfonds, structuurfonds landschapsherstel, meeste boswallen zijn van TBO's, bestemming, geld, natuurwerkdagen, fondsen, overheid, functionaliteit t.o.v. omgeving, goede afstemming met verschillende belanghebbenden.

Peilgestuurd waterbeheer

Ideeën:

- Langer water vasthouden op hogere gronden door extra stuwen op vrij afwaterende hoge gronden. Dus op hogere gronden hoger rondwaterpeil en minder problemen bij afvoer.
- Peilgestuurde drainage. Drainage onder de waterlijn in de zomer zorgt voor een vlakker grondwaterpeil en daardoor minder inklinking van de veenweide grond, minder aanpassingen noodzakelijk voor duikers etc.
- Vrijwillige waterberging (b.v. brede sloten): mensen die mogelijkheden zien, moeten die krijgen. Met voorwaarde dat je grond terug krijgt ter compensatie.
- Combinatie van slotenbeheer met weidevogelbeheer en randenbeheer. Laatste meters niet meten = verhoging van de waterkwaliteit -> diensten stapelen. Compensatie in grond.
- Voorbeeldproject(en) erfafspoeling (want onderzoek nodig): water opvangen met elektrische kleppen waarbij vuil water riool in gaat en schoon water de sloot in gaat.
- Helofytenfilter.
- Waterpeilen zomer: natuurlijke verhoging van het waterpeil door de aanwezige begroeiing.
- Regenwater benutten/erfwater benutten.
- Gemaal laten draaien op waterstroom (opstuwing), stroming van water benutten voor energie opwekken.
- Peilverhoging mag geen opbrengstderving veroorzaken.

Algemeen:

- Vrijwillige diensten mogen niet later verplicht worden.
- Nu wordt al minder dicht op de bodem gemaaid/geschoond, waardoor het zomerpeil dus al hoger is -> ruchtbaarheid aan geven.

Knelpunten:

Weiden niet mogelijk bij te hoog peil, te afhankelijk van waterschap, samenwerken met burens kan moeilijk zijn, extra investering in machines (brede banden en dergelijke), botanische samenstelling, hogere kosten, kleinere percelen, greppels.

Energie besparen

Knelpunten:

Diensten moeten niet te veel arbeid kosten naast het reguliere werk, bureaucratie, papierwerk, onbetrouwbare overheid, vergoedingen moeten op een goed peil blijven, fouten niet meteen afstraffen, duidelijke regels, AID staat zo op de stoep, mestbeleid, starre overheid, regelgeving onmogelijk maatwerk te leveren, contracten voor 30 jaar afsluiten is ook niet wenselijk, een dienst moet zekerheid bieden, maar je moet er niet aan vast zitten.

Ideeën:

- Bedrijfsscan (wordt door groepje als goed project gezien!)
- Melk indikken met warme melk (is al wel ervaring mee, maar is niet toegestaan)
- Energie opwekken
- Warmte terugwinnen
- Frequentie regelaars (bv op vacuümpomp melkstal)
- Led verlichting
- Piekspanning (melktijd valt vaak in het donker)
- Teelttechniek
- Hergebruik regenwater
- Voermengmachine: slurpt veel diesel

Samenwerking is nodig. Hiervoor Elan in het leven roepen.

Zonnecellen + kleine windturbines:

Gedachte is dat de investering groot is en de levensduur kort

Probleem: piekbelasting vindt plaats bij melken in de ochtend en de avond. Dan weinig zonne-energie.

Terugleveren naar netwerk: prijzen zijn nu laag.

Samenwerken: boeren

afspraken energiemaatschappij (voor goede prijs leveren aan netwerk)

gemeente (wil groen imago)

Marktconforme vergoeding (10 tot 15% rendement)

Rendabel: veel mensen samenwerken, aankoop panelen, afspraken energie leverancier

Melk indikken:

Is al wel ervaring mee. Is in Nederland niet toegestaan i.v.m. met regelgeving. Boer mag niks met de melk doen. Maar ingedikte melk kost minder vervoer.

Melk bevat 12% droge stof.

Wetgeving + technische mogelijkheden: onderzoek naar doen

"licence to produce": wellicht is het mogelijk melk in te dikken, hiermee energie/brandstof te besparen (milieuvriendelijker) wat je het recht geeft meer melk te produceren

Benodigde partijen: zuivel, boeren, overheid, Brussel

Wie wordt er blij van: zuivelmaatschappij, boeren, maatschappij

Trekkers:

Grote trekkers verbruiken ontzettend veel brandstof: zou wat mee gedaan moeten worden? Vergoeding voor als je kleiner materieel gebruikt o.i.d.

Teelttechniek:

Minder bewerkingen voor gewassen. Kost nu ontzettend veel brandstof: inkuilen, maïs teelt etc. zou minder moeten kunnen? Ook kavelruil zorgt voor energie besparing, want minder bewegingen.

Energieneutraal produceren:

Onderzoek naar aardwarmte doen etc. kijken of het met een combi van verschillende energiebesparende/opwekkende dingen mogelijk is energieneutraal te produceren.

Algemeen:

Samen ledverlichting inkopen: voordeliger.

Als je 'beter' (=duurzamer) produceert, zou je méér moeten mogen produceren.

Diensten moeten niet méér werk/tijd kosten, dus zelfvoorzienend zijn.

Alde Delte – 15 nov 2010

Aanwezig van de gemeente Opsterlân: Marieke Tiekink en Hans ten Hope

Aanwezig vanuit de klankbordgroep: Yolt IJzerman

Opmerkingen van MT: Deze regio is geen nationaal landschap o.i.d. Er is dus geen geld voor onderhoud van landschap en natuur. Daarvoor is dus particulier geld nodig, of toeristenbelasting, of een lobby om bepaalde elementen of delen toch natuur te maken.

Opmerking YIJ: voor landschapsonderhoud hoef je niet samen te werken, dus is snel te realiseren.

Convenant Schoon en Zuinig.

Boer en buur.

Beheer landschapselementen:

In Opsterlân is de Stichting Boom opgericht voor beheer van houtige landschapselementen:

- samenwerking van gemeente en ANV
 - laat beheerplan opstellen
 - betaalt gebiedsmakelaar die uitvoering gaat regelen en contracten met boeren afsluit
 - uitvoering door loonbedrijf
 - kachel koopt hout tegen marktprijs en verbrandt het waarmee energie wordt geproduceerd (gemeente doet er geld bij om het geheel kostendekkend te maken).
- > Uit te rollen over de regio.

Beheer door St. Boom kost de boer niets, wordt wél onderhouden.

Aandachtspunten:

- resultaat vastleggen
- resultaatsverplichting
- handhaven
- houdt het geld en de controle dicht bij de boer (geef dus geld aan een ambtenaar of ANV om het te regelen)
- voor een houtkachel is nog wel geld bij elkaar te krijgen, voor het onderhoud/beheer niet.

Vergelijkbaar met Landschapsfonds Oranje-Katlijk. Privaat geld loopt nog niet zo.

Andere mogelijkheden:

- privé houtkachel (maar dat is veel werk; samenwerken nodig).
- onderhouden van dobben, pingo's en poelen. In Opsterlân een uniek aantal van deze elementen. Dit communiceren en promoten en er zo geld voor loskrijgen, bijv. bij de Postcodelesterij. Landschapsbeheer heeft de meeste elementen al onderzocht, gemeente heeft diverse al hersteld (uit landschapsbeleidsplan), nu nog onderhouden. Kan toeristische trekker zijn, betalen uit toeristenbelasting of onderhoud door St. Boom.
- boeren moeten van t Waterschap nu enkele cm's boven waterbodem hekkelen. Hierdoor kan minder water worden afgevoerd, dus boeren hebben last op het land. Deze handicap kan worden vergoed.
- SAN voor houtopstanden etc., inclusief rand van 2. Bijvoorbeeld 80-85% van de grondwaarde. (Nu geen vergoeding, wel instandhoudingsplicht. Boer krijgt minder goed gras langs de randen en kan dit deel van het eigendom niet bemesten (telt niet mee voor mestwet)). Boswallen zouden dan een andere functie/bestemming moeten krijgen, namelijk natuur.
- geen letterlijke en figuurlijke schaduwwerking.

Weide- en akkervogelbeheer

Er is al veel geregeld, maar het kan beter:

- meer aandacht voor beheer van predatoren.
- vergoeding voor vluchtstroken in maïs .
- randenbeheer (niet meer mesten) is gunstig voor vogels en waterkwaliteit; moeten meetellen voor mestwet en weer vergoed worden.
- idem verbindingszones; alleen als er reële vergoeding tegenover staat in grond of geld.
- kennis vergroten om beter beheer te stimuleren, samen met bijv. SBB ook om elkaars kijk te leren kennen en begrijpen.
- PR over weidevogelbeheer: dit doen wij en dit is het resultaat (bijv. via borden langs routes).
- Randen kunnen verbindingszones vervangen. Weidevogelgebieden of randen kunnen ook step-pingstones vormen.
- Buffer rond natuurgebied instellen: zelf waterpeil regelen.

Diversen

Mestraffinage moet zonder subsidie kunnen bestaan. Mestraffinage mn bij N2000 gebieden: uitstoot omlaag.

Wetterskip heeft diverse Gebiedsplannen, daar zit ANV in klankbord groep. Kan samen op gaan.

Energie besparen

Stichting boom

- Wind energie: een wokkel op het dak
- Stroom uit waterstromen (stuwen)
- Minder melken
- Methaangassen/mestraffinage
- Zonne-energie, afval = milieuprobleem
- Subsidies te laag, te weinig
- Groene projecten
- Te kleinschalig om het rendabel te maken
- Energiescan op bedrijfsniveau
- Opstellen bedrijfsplan: inzicht in de praktische en financiële haalbaarheid van verduurzaming. Hoe is het bedrijf duurzaam te maken, waar zitten verbeterpunten
- Ketenbeheer
- Gezamenlijk inkopen zonnepanelen
- Organiseren afzet van duurzaam opgewekte stroom
- Snoeiafval: bio-energie, houtverbrandingsinstallatie
- Onderzoek mogelijkheden, randvoorwaarden compostering
- Zonnecellen voor asbestdaken

- Marktconforme vergoeding zonne-elektriciteit
- Opvang regenwater voor spoelwater
- Studie naar nieuwe stalconcepten → dierenwelzijn, uitstoot CO₂,NH₃
- Energiezuinige verlichting
- Onderzoek koude- en warmteopslag
- Beperkingen door regelgeving/bemesting regels
- Mesttraffinage, innovatie, energiescan project
- Samenwerking

Mesttraffinage

- Problemen met het digistaat: in relatie tot de mestwet: hier moet een oplossing voor komen
- Afzet mest
- Afspraken over de prijs
- Emissie voordeel vastleggen
- Opslag en veiligheid
- Rendabiliteit → moet binnen 7 jaar terug te verdienen zijn

Dienst: groen gas, minder stank, emissievoordeel
Doel: betere benutting van mest; kringloop
Werkwijze: collectief, samen met ondernemers
Partijen: boeren, gemeente, prov, agrifirm, zuivelcoöperatie, politiek, burger
Vergoeding: marktconform, liefst zonder subsidie. Startsubsidie is geen probleem.
Project: collectief/samenwerken

Gagelvenne, 22 nov 2010

17 personen, inclusief bestuursleden
 Aanwezig van de klankbordgroep: Arthur Scheper

NZO (Nederlandse zuivelorganisatie): convenant schoon en zuinig
 Door Gagelvenne info avond georganiseerd: <http://www.nmi-agro.nl/> door Nutriëntenmanagement instituut

Kringloop denken

Belangrijkste knelpunten zijn:

- het gebrek aan kennis: wat is mijn eigen kringloop en hoe kan ik die optimaliseren, al dan niet in samenwerking met andere bedrijven (hoe koppelen we kringlopen/processen);
- angst om samen te werken. Dat is het gemakkelijkst onder hoge druk.

Brainstorm:

- leem als bouwstof, binnen en buiten
- samenwerken tussen boeren: vergisten, composteren
- samenwerken met TBO's: beheren van natuurterreinen (goedkoop)
- kringloop op het bedrijf sluiten (=optimaliseren van mineralenstroom) = financieel voordeel
- mesttraffinage met bermgras, gras van natuurterreinen
- teelt van eiwitrijke producten in Nederland (dicht bij de koe), geen import uit buitenland (bijv. eendekroos, algen, luzerne)
- energiebesparen: warmte van de melkkoeler gebruiken voor verwarming van het huis
- kavelruil om minder km's te hoeven maken
- tbs-ers laten resocialiseren/reïntegreren op de boerderij
- hemel- en erfwater
- afbreekbaar kuilplastic

Eerste project: studiegroepverband kringlopen

Doel: efficiënter omgaan met mineralen

Methode:

- eerst je eigen kringloop in beeld brengen
- kringlopen onderling vergelijken
- van elkaar leren (bijv. op 'voorbeeldbedrijven' gaan kijken)
- eigen kringloop aanpassen of nieuwe vormen, eventueel koppelen met andere (typen) bedrijven

Financiële voordeel moet zichtbaar zijn en zal de 'trekker' vormen voor de boeren om mee te gaan doen.

Iedere kringloop moet worden gerespecteerd, ieder mag ook doen waar hij goed in is, het hoeft geen eenheidsworst te worden.

Partners:

- ELAN organiseert het proces
- Overheid moet regelgeving aanpassing (de huidige regels van de (mest)boekhouding vormen een belemmering voor samenwerking)
- WUR (of iets dergelijks) levert inhoudelijke kennis

Een efficiëntere, meer duurzame bedrijfsvoering is eigen belang van de boer, maar ook van de consument. Die wil duurzaam geproduceerde producten. Dit moet dan ook als zodanig worden gecommuniceerd. Niet via de reguliere media, die zijn met name geïnteresseerd in 'slecht nieuws'. Maar zelf communicatie organiseren, bijvoorbeeld door open dagen, demonstraties.

Boeren doen al diverse dingen die binnen kringloop en/of duurzaam vallen, maar niet bekend zijn. Zoals verzamelen van landbouwplastic, hergebruik van oude autobanden. Dit moet ook zichtbaar worden.

Andere dienst: beheer van natuurterreinen. Boeren kunnen dit efficiënt:

- afstand bedrijf – terrein is relatief klein
- kunnen beheer van met name de randen en de ongewenste kruiden mede afstemmen op hun bedrijfsvoering (distels)
- kunnen beheer makkelijk inpassen in hun bedrijfsvoering, machines en vee zijn al aanwezig
- wanneer ze samen gaan in een collectief, is er één aanspreekpunt

Landschapselementen

- Goed resultaat van de inspanningen moet geen belemmering voor de bedrijfsvoering opleveren. Dit kan door de eindsituatie goed te formuleren / definiëren en de sector daarover te laten meepraten / invullen. Dan komt de juiste dienst bij de juiste boer en op de juiste locatie.
- Zuidoost Friesland staat slecht op de kaart. Door samen te werken kan het gebied beter worden geprofileerd. Daarmee krijgt het gebied een sterkere positie bij de verdeling van de gelden en is de kans groter dat het geld daadwerkelijk naar deze regio komt.
- De provincie maakt veel plannen maar komt niet tot uitvoering. Kansrijke projecten moeten worden gekoppeld, losse elementen met elkaar verbonden. Dan krijg je massa en daarmee een sterker plan.
- Gezamenlijk verwerven, beheer, onderhoud van kleine natuurgebieden. Aankoop inclusief het beheerpakket. Eventueel koppelen aan recreatiepaden en dus stapeling van functies.
- Extensief gebruik van percelen met voldoende worden gecompenseerd, bijvoorbeeld met kavels dicht bij huis.
- Aanleg/beheer van kleine verbindingzones (mozaïek), die boeren beheren.
- Altijd vrijwillig, compensatie en vergoeding.

Algemeen:

Duurzame bedrijfsvoering moet op conto van boer komen.

Mestraffinage:

<u>Dienst:</u>	groen gas, minder stank, emissie voordeel
Doel:	Eigen mest beter inzetten → gericht bemesten → gerichte bemesting met Stikstof, Kali, Fosfor. De regelgeving moet hier ook op worden aangepast Kringloop Extra groeimogelijkheden (minder ammoniak uitstoot = intern salderen → geeft recht tot uitbreiding is de gedachte)
Werkwijze:	samenwerking (collectief): onderhoud installatie, afzet gas (digistaat) convenant klanten. Hierbij geen gesleep met mest!
Partijen:	boeren, agrifirm, Friesland campina, gemeente, provincie, politiek, landbouworganisatie en burgers

Agrifirm, Friesland campina, gemeente: als afnemers van gas.

Vergoeding moet marktconform zijn zodat subsidie overbodig is.

Energie besparen

<u>Dienst:</u>	Energiescan
Doel:	Bewustwording van het energiegebruik
Werkwijze:	Energiescan op bedrijfsniveau. Combi met een project waarbij geïnventariseerd wordt wat er in de praktijk daadwerkelijk wordt gedaan aan energiebesparing (niet steeds opnieuw het wiel uitvinden). Tevens voorlichting geven/studieclub oprichten: leren van elkaar en voorlichting geven op welke manier energie te besparen is.
Partijen:	boeren, onafhankelijke partij voor het uitvoeren van de energiescan. Eén partij binden aan een groot gebied (geeft grotere kans op een betrouwbaar persoon omdat hij zich dan naar een hele buurt moet kunnen verantwoorden).

- Energie kengetallen opnemen in boekhoudrapport

Dienst:	Gezamenlijke afzet zonne-energie
Samenwerking:	Boeren, burgers, gemeente, zuivelschap, misschien energieleverancier.
Werkwijze	Daken beschikbaar stellen aan een dorp voor zonnecellen
Wie blij?	Boeren, burgers, gemeente, zuivelschap, misschien energieleverancier.
Voorwaarde	goede afzetprijzen, voldoende rendement
Vraag:	van zonnecellen: wat is nu daadwerkelijk het netto rendement (ook productie zonnecel kost energie en afval)

-Asbest daken voor zonnecellen

-Asbest op het dak vervangen door lichtplaten (dat zijn van die lichtdoorschijnende golfplaten, bespaart energie omdat lampen minder hard nodig zijn)

-Combi leggen tussen bedrijf en privé als het om energie besparen gaat.

Daarnaast kwamen ideeën als zonnecellen, voorkoelers, frequentieregelaars aan de orde. Niet nader op in gegaan

Energie besparen = krachten bundelen

Gezamenlijk energie inkopen, gezamenlijk producten inkopen

Tjalleberter Krite, Grean Bongergea, Tjongervallei, 23 nov 2010

28 personen

Aanwezig van de klankbordgroep: Truus Steenbruggen

Peilgestuurd waterbeheer

Waterpeil moet goed zijn voor de landbouw, ook achterin de polder.

- Noodwaterberging moet bij je bedrijf passen.
- Hoger waterpeil / berging past goed bij weidevogelbeheer.
- Vergoeding moet hoog genoeg zijn.
- Verbreden van oevers:
 - o compensatie in geld of in grond (uit grondpot)
 - o glooiend plas dras talud: goed voor kruiden en insecten
 - o vormen groen-blauwe linten
 - o weer instellen van botanisch beheer
- Flexibel peil: in goed doorlaatbare veenbodem kan dit gronddaling tegen gaan

'Wilde ideeën':

- Water van daken gebruiken als drinkwater voor het vee
- Afspoeling van het erf: droge sloot rond erf om water in op te vangen, eventueel riet om te zuiveren
- Tjongerwetter
- Viskweken
- Kanoroutes aanleggen
- Pontje(s) aanleggen

Overige opmerkingen:

- Tjonger kruidenbitter
- Boeren hebben de kringloop al veel beter gemaakt, maar dit is weinig bekend bij de buitenwereld.

Recreatie

Diensten:

- Openstellen voor educatie (scholen, open dagen)
- 'Ballon op je land'
- Openstellen bij evenementen (avond 4 daagse)
- Feesten (trekkertrek, paardenwedstrijden)
- Landschap beleven
- Openluchtspel
- Wateropvang

Doelstelling:

- Burgers betrekken bij je bedrijf en land beschikbaar stellen.
- Kennis en begrip voor landbouw en natuur.
- Draagvlak creëren.
- Kan een tweede tak worden van een bedrijf, als het lucratief is. Kan ook een belemmering zijn, ook voor de buurman.

Werkwijze:

- Gezamenlijk grond-natuurbeheer
- Samenwerking met TBO, Wetterskip, Gemeenten
- Ruige mest afzetten voor natuur
- Gezamenlijk inscharen van vee, bijvoorbeeld droge koeien, vleesvee, vee met zelfde status
- Kavelruil om diensten te realiseren. Samenwerken tussen boeren is moeilijk. Grondbank is misschien makkelijker
- Partijen: Overheid, provincie, gemeenten, Wetterskip, TBO (IFG, SBB), Verenigingen, burgers
- Vergoeding: marktconform voor schade en tijd (indexering) en langjarig.

Aandachtspunten:

Bezoekers/gebruikers claimen rechten (na 6 jaar beschikbaarheid, is het vanzelfsprekend)

In sommige gebieden (weidevogels) geen activiteiten in het rustseizoen

Grond die je afstaat moet wel meetellen voor de mestwet.

Maaisel met ruige mest composteren (door en voor IFG)

Overlast: buitenpaden, afval, honden

Begrip voor de boer kweken

Bestemmingswijziging nodig, schaduwwerking.

Optimalisatie dagrecreatie

Duurzaam boeren

Knelpunten:

- Zeer breed begrip, wat valt er allemaal onder?
- Onbetrouwbare overheid
- Geld voor projecten
- Tijdgebrek om het goed te doen, naast het reguliere werk.
- Mest verwerken
- Continuïteit van regelingen.

Brainstorm:

- Koeien in de wei: vergoeding voor het extra werk
- Vergoeding voor diervriendelijke stallen
- Energie neutrale bedrijfsvoering: zonne-, wind-, en mestenergie (maar wat doe je met horizonvervuiling?).
- Kunstmest vervangen door mest.
- CO2 doelstellingen
- Loonwerker (= gezamenlijk machines in gebruik)
- Caparis o.i.d. voor onderhoud boswallen (met goede voormannen).

Beginnen bij:

Financieel duurzaam bedrijf. Boeren moeten niet afhankelijk (willen) zijn subsidies. Het is tenslotte belastinggeld dat de boeren zelf (aan EU) betalen. In de eerste plaats boeren, en goede prijzen krijgen voor producten.

Dus:

- Vaste prijzen voor lange termijn afspreken
- Subsidiegeld aan het begin voor een deel contant in de hand krijgen, i.v.m. investeringen.
- Continuïteit in regelingen (niet het ene jaar wél openstellen, volgende jaar niet).
- Korte lijnen tussen subsidieverstrekker en boer, dus minder aan de strijkstok.
- Minder werk (administratieve rompslomp) en bewijslast.

Hier ligt een rol voor ELAN: Als ELAN het geld krijgt en direct aan de goede boeren door geeft, blijft er niets hangen (moet ELAN niet ook bureaucratisch worden). ELAN zou de rompslomp en bewijslast kunnen regelen voor de boeren.

Ander onderwerp:

- Werkgroep (vanuit ELAN) die een deel van het natuurbeheer in een groter gebied doet: bijv. onderhoud van boswallen of weidevogelbeheer. Die mensen krijgen een deel van de vergoeding en de boeren waar de boswallen of vogels zijn ook. Boeren moeten dan laten zien wat er gebeurt en wat t resultaat is.
- Natuurbeheer betekent op grotere schaal naar een gebied kijken en met elkaar (dus incl boeren) populatiegroottes afspreken, van zowel 'prooidieren' als predatoren en daar dan ook op beheren. Dat loopt tegen regelgeving aan. ELAN zou in dit gebied een pilot op kunnen stellen (die dus even buiten de regelgeving om kan).
- PR is belangrijk:
 - o om te laten zien wat het resultaat van de dienst is.
 - o Als dienst op zich.

Algemene discussie:

- Beheer van populatie dassen. Vergoeding uit faunafonds is te laag
- Politiek moet worden overtuigd.
- Begeleidingsplekken voor mensen 'met een afstand tot de arbeidsmarkt'.

Tjonger Vallei en Weststellingwerf, 29 nov 2010

+/- 14 mensen

Aanwezig: men. Lubek gem Weststellingwerf, Rabobank, mevr. Van Loon Landschapsbeheer, men. Kramer Provincie

Aanwezig van klankbordgroep: Henk Brummelman

Landschaps- en soortenbeheer

Knelpunten:

- Belonen op inspanningen, niet op resultaten (bijv. botanisch beheer).
- Langjarige afspraken maken over beheer. Dit hebben zowel de boeren als de natuur (bomen, vogels,...) nodig.
- Bestaan van de boswallen ook ergens vastleggen zodat opvolgende eigenaren ook verplicht zijn deze als boswal te onderhouden (dus incl. ondergroei).
- In Zuidoost Friesland zijn geen subsidies (meer) voor landschaps- en natuurbeheer.
- Geen schaduwwerking: dus geen belemmeringen voor uitbreiding van het bedrijf (bijv door ruimtebeslag of uitstoot).
- Het oppervlak boerenland dat wordt gebruikt voor paden of boswal of natuur.... wordt in mindering gebracht op de cultuurgrond. Functies moeten worden gestapeld.

Diensten:

- Onderhoud van de randen van gebieden van TBO's: sloten, bosranden. TBO's doen dat vaak niet, boeren hebben er last van. Als TBO's de boeren betalen voor het werk, snijdt het mes aan twee kanten.
- Gedoogvergoeding voor de aanwezigheid van beschermde soorten (bijv. dassen, roeken). Vergelijkbaar met ganzenvergoedingen. Dus een basisvergoeding waar bovenop extra schade kan worden gedeclareerd.
- Akkervogelbeheer in randen van wei- en event. maisland.
- Ervenprojecten: aanplanten van passende begroeiing.
- Boswal herstel en onderhoud (langjarige contracten; landschapsfonds)
- Natuurvriendelijke oevers en slootbeheer (biodiversiteit)
- Weidevogelbeheerregelingen weer opstarten
- Wandelpaden in de letterlijke schaduw van de boswallen. Wandelaars zullen TBO dan bellen over achterstallig onderhoud, waarmee dat verleden tijd is.

Rol van ELAN:

Goede vergoedingen nodig: boeren zitten niet op extra werk te wachten. Dus ook minder papierwerk. Of ELAN neemt het papierwerk over. ELAN kan ook een rol hebben in het inventariseren van regelingen en dit bijv via een nieuwsbrief rondsturen. Eventueel ook het papierwerk (gedeeltelijk) overnemen. Eén loketfunctie. Papierwerk komt nu heel precies, zou eenvoudiger moeten worden gemaakt.

Bestaande regelingen:

- Nije Plaets voor erfbeplanting
- Oude paden, nieuwe wegen
- Boerenlandregeling

Vergoedingen en functiewijzigingen mogen niet ten koste gaan van het oppervlak cultuurland (Mestwet).

Recreatie

Wat heeft de regio te bieden:

Wandelpaden, camping, educatie (natuur en landbouw), maïsdoolhof, watersport (kano, praam), huifkar, ruiterspad, paardenopvang, hondenuitlaatplek, theehuis/tuin, keukenstudie om streekproducten. Voor een deel zijn deze voorzieningen er al. Door ze op elkaar aan te laten sluiten / af te stemmen en eventueel uit te breiden, ontstaat een beter imago en een aantrekkelijker gebied voor de recreant. (<http://www.debuorkerij.nl/>)

- Recreatie kan een 2^e tak worden, bij marktconforme vergoedingen.
- Educatie voor begrip en imago (wat doet een boer, voedsel, natuur en landschap)
- Vermarkten van het gebied: hoe breng je het bij de portemonnee.
- Samenwerken met burens, instanties, burgers.
- ELAN zou vergunningen kunnen aanvragen en regelen, moeilijkheden oplossen.

Knelpunten:

Onrust, vuil, dierziekten via honden, vergoeding, buurman moet mee willen werken, vergunningen en bestemmingen, onkundige burger

Energie

Waar denk je aan:

brandstofverbruik, stroomverbruik, warmte terug naar woning, isolatie, zonnecellen, hand melken, verkoelen, koeien buiten laten lopen, frequentieregelaars, energiescan, verwarming gebouwen, verkaveling, kavelgrootte, minder kopakkers, minder sloten

- Kavelruil (dichter bij elkaar en dichter bij erf), minder sloten, minder kopakkers = minder trekkerbewegingen. Compenseren met de aanleg van enkele grotere sloten, met NVO's en bergingscapaciteit. Kan worden gekoppeld met wandelpaden, deze goed isoleren ivm neospora.
- Zonne-energie: oude asbestplaten vervangen door zonnepanelen. Event. sandwich panelen met ingebouwde zonnecellen. Rendement (incl. terugverdientijd) moet goed zijn en onder goede voorwaarden.
- Energiescan: waar kan ik besparen. Wat gebruikt het meeste energie, een groot of klein bedrijf?
- Warmte terugwinning doen ze nu allemaal al.

Losse opmerkingen:

Koeien in de wei

Akkerrandenbeheer